

Ю Несбьо Спаситель

Хто це гряде із Едому, у шатах червоних із Боури? Хто Той пишний в убранні Своім, що в величі сили Своєї врочисто гряде? Це Я, що говорить у правді, що владний спасати!

*Ісаїя, 63:1*¹

Частина перша Адвент

Розділ 1 Серпень 1991 року. Зорі

Вона мала чотирнадцять років й тверду віру в те, що коли заплющитися й зосередитися, то можна побачити зірки просто крізь стелю.

Навколо неї дихали жінки. Рівне, глибоке, сонне дихання. Й лише одна з них хропіла — тітка Сара, котрій випало спати на матраці під розчиненим вікном.

Вона заплющилась, намагаючись дихати, як решта. Сон не приходить, а надто через те, що все

¹ Біблія. Переклад І. Огієнка.

навколо раптом стало новим й геть інакшим. Звуки ночі й лісу тут, в Естгорі, зовсім інші. Й люди, з якими вона добре зналася через зібрання у Храмі чи через літні табори, ніби змінилися. Як, власне, й вона. Цього літа її обличчя й тіло у люстерку над умивальником були нові. Й ці відчуття, дивні хвилі жару й холоду, коли на неї дивився який-небудь хлопчина. А надто один з них — Роберт. Цього року він теж став інакшим.

Вона знову розплющилась, уп'ялася очима у простір. Бог здатен на дивовижні речі, серед іншого — дозволити їй побачити зірки крізь стелю. Якщо на те буде його воля.

День випав довгий, сповнений подіями. Сухий літній вітер шумів у лугових травах, ніби у лихоманці, витанцьовувало листя на деревах, світло дощем накрапало в обійстях дачників. Вони слухали курсанта Офіцерського училища Армії спасіння, котрий оповідав, як був проповідником на Фарерських островах. Милий хлопчина і розповідав завзято й пристрасно. Але вона більше переймалася іншим: відмахувалася від джмеля, що дзижчав над головою, а коли комаха раптом відлетіла, її розморило від спеки, й вона задрімала. Курсант закінчив розповідь, і всі прикипіли поглядами до командувача, Давида Екхофа, а той дивився на них усмішливими молодими очима, попри те, що він мав вже за п'ятдесят. Привітальним жестом Армії

спасіння командувач, піднявши праву руку, направив вказівний палець у небеса й голосно промовив: «Алілуя!» Потому запропонував благословити роботу курсанта серед злиденних та відринутих й нагадав Євангеліє від Матвія, де говориться, що Ісус Спаситель може незнайомцем блукати вулицями, бути в'язнем, голодним та голим. Й у Судний день праведники, що допомагали знедоленим, підуть у вічне життя. Скидалось, що попереду довга промова, але потім йому хтось щось прошепотів на вухо, й він розсміявшись сказав, що далі за розкладом Молодіжна зміна й що сьогодні черга Рікарда Нільсена.

Вона чула, як Рікард заговорив дорослим голосом, не таким, яким дякував командувачу. Як і зазвичай, Рікард все занотував й вивчив напам'ять. І тепер не затинаючись розповідав про боротьбу, якій вирішив присвятити життя, боротьбі Ісуса за Царство Боже на землі. Голос був схвильований, утім, монотонний та заколисуючий. Він не зводив з неї замисленого погляду. Вона закліпала повіками, спостерігаючи, як його упріла верхня губа викарбовувала звичайні пишномовні фрази. Тому не помітила, коли чиясь рука доторкнулася до її спини. Й лише коли пучки пальців пробігли хребтом аж до попереку, а потім ще нижче, вона похолола під тонкою літньою сукенкою.

Озирнувшись, побачила перед собою усміхнені карі очі Роберта. Й пожалкувала, що не така смаглява, як він, бо тоді б він не зауважив, як вона зашарілася.

«Цить!» — прошепотів Юн.

Роберт та Юн — брати. Попри те, що Юн старший на рік, їх частенько вважали за близнюків. Але Робертові вже сімнадцять, схожість братів досі прикметна, однак вони вже різняться помітніше. Роберт — веселий, безтурботний, завжди готовий пожартувати й добре грає на гітарі, але частенько запізнюється на служби до Храму, та й у жартах, буває, задалеко заходить, надто зауваживши, що розсмішив людей своїм жартом. Тоді Юн нерідко направляв брата. Юн — порядний хлопчина, відповідальний, більшість гадала, що він піде в Офіцерське училище й — хоч вголос і не казали — знайде собі дівчину в Армії спасіння. А от щодо Роберта, то стосовно останнього у багатьох були сумніви. У Юна було на два сантиметри більше зросту, але Роберт, навдивовижу, видавався вищим. Річ у тім, що Юн років з дванадцяти почав горбитись, наче увесь тягар світу обтяжив його плечі. Обоє смагляві, з правильними рисами обличчя, а от вираз очей геть різниться. У Робертвих очах проступало щось понуре, загадкове. Вона і прагнула, й не прагнула дізнатись, що саме.

Рікард не змовкав, а вона далі перебирала поглядом знайомі обличчя на зібранні. Колись вона одружилась з якимось хлопцем з Армії спасіння, може, їх відправлять до іншого міста чи в інший куточок країни. Але всі вони повертатимуться сюди, у Естгор, адже Армія нещодавно придбала цю садибу саме для того, щоб вона стала для всіх табором літнього відпочинку.

Трохи далі від юрби, на ганку, сидів білявий хлопчина, бавлячи кішку, що вместилася у нього на колінах. Вона зауважила, що щойно він дивився на неї, але встиг відвести очі, перш ніж їхні погляди перетнулися. Вони не були знайомі, хоча вона знала, що це Мадс Гільструп, онук колишніх власників Естгора, що він на кілька років старший за неї і що Гільструпи — заможна родина. Загалом, він привабливий, лишень якийсь самотній. До речі, що він тут робить? Приїхавши напередодні, блукав табором з понурою зморшкою на чолі, ні до кого не говорив. Та кілька разів вона відчувала на собі його погляд. Цього року всі на неї витріщалися. У цьому теж була незвичність.

Вона виринула з думок, коли Роберт, схопивши її за руку, сунув їй щось у долоню, промовивши:

— Приходь у стодолу, коли малий генеральчук добалакає. Я щось тобі покажу.

Підвівшись, він пішов, а вона, глянувши у долоню, мало не зойкнула. Затуливши рота другою рукою, кинула у траву — джмеля. Він ще ворушився, але лапки та крильця були повідривані.

Нарешті Рікард закінчив промову, вона зауважила, як її батьки укупі з батьками Юна та Роберта пішли до столів з кавою. У своїх парафіях у Осло обидві родини вважалися «згуртованими сім'ями», і вона була свідома, що за нею приглядають.

Вона пішла у бік вбиральні. Зайшовши за ріг, коли вже ніхто не бачив її, прожогом кинулася у стодолу.

— Чи ти знаєш, що це за штукенція? — спитав Роберт, сміючись очима, голос його лунав низько, не так, як минулого літа.

Лежачи на сіні, він обтесував дерев'яний корінець складаним ножем, котрий завжди носив при собі. Зараз він підніс корінець догори, й вона роздивилася, що то таке. Бачила вже на малюнках. Єдина надія, що через темряву в стодолі він не зауважить, як вона зашарілася.

— Ні, — збрехала вона, сівши поруч на сіні.

Роберт дивився на неї насмішкувато, немов знав про неї щось таке, чого вона й сама про себе не знала. Вона теж дивилася на нього, відкинулася назад, спершись на лікті.

— Його місце отут. — Миттю рука Роберта опинилася у неї під сукнею. Вона відчула корінець з внутрішнього боку стегон, й перш ніж встигла стулити ноги, той уп'явся у труси. Роберт гаряче дихав їй у шию.

— Ні, Роберте, — прошепотіла вона.

— Я витесував його саме для тебе, — прошепотів він у відповідь.

— Припини, я не хочу.

— Чи ти відмовляєш? Мені?

У неї перехопило подих, вона не мала змоги ані відповісти, ані закричати, але раптом у дверях почувся голос Юна:

— Припини, Роберте.

Вона відчула, як він розслабився й відпустив її, прибрав руку, а корінець так і лишивсь затисненим поміж ніг.

— Ходи сюди, — наказав Юн, ніби кликав неслухняного собаку.

Роберт підвівся, гигикнувши, підморгнув їй і вийшов до брата на сонце.

Вона випросталась й взялася обтрушувати з себе сухі травини, одночасно відчуваючи й полегшення, й сором. Полегшення, бо Юн зупинив їхню божевільну гру. А сором, бо він нібито гадав, що це більше, ніж гра.

Згодом, під час молитви перед вечерею, вона звела голову й враз перестріла поглядом Робертові

очі. Він ворушив губами, промовляючи якесь слово, але вона не збагнула, яке саме, утім, все одно гигикнула. Роберт — божевільний! А вона... так, вона? Теж божевільна. І закохана. Але закохана зовсім не так, як було у дванадцять чи навіть у тринадцять. Зараз їй чотирнадцять, і це набагато серйозніше. Важливіше. І цікавіше.

Вона відчувала, як усередині клекоче сміх, але й далі лежала, намагаючись побачити зорі крізь стелю. Тітонька Сара біля вікна зарохкала й припинила хропти. Почулось пугукання. Пугач, або що?

Треба у вбиральню, попісяти.

Їй не хотілося вставати, але треба. Доведеться чимчикувати вогкою від роси травною повз стодолу, яка вночі була геть темна й непривітна. Вона заплющилась — ні, марно. Вилізла зі спального мішка, сунула ноги в сандалії і навшпиньки дісталася дверей.

На небі де-не-де виднілися зірки, але невдовзі вони зникнуть, адже вже за годину почне світати. Тіло обдавало прохолодою, вона поспішала стежиною, прислухаючись до незбагнених нічних звуків. Якась комашня, яку вдень не видно-не чути. Звірі полюють. Рікард казав, що бачив у гаю лисиць. А може, і тварини й комахи ті ж самі, що й вдень, але вночі звуки інші. Змінюються. Перетворюються.

Вбиральня самотньо стояла на згірку за стодолою. Що ближче підходиш — то вона ніби виростає. Дивакувата, кособока хатка, збита з нефарбованих дощок, кривих, розтрісканих, посірілих від негоди. Без вікон, лише двері та прорізь у вигляді маленького серця. А найгірше, що ніколи наперед не втямиш, чи є там хто, чи ні.

Чомусь їй видавалось, що там конче хтось сидить.

Вона кахикнула — якщо там зайнято, то подадуть знак.

З гілки на галявині злетіла сорока. І все, тиша.

Вона стала на кам'яну сходинку. Схопила оцупок, що правив руків'ям. Потягнула до себе. Усередині було темно й порожньо.

Вона перевела дух. Біля сідала стояв кишеньковий ліхтарик, але умикати світло не було потреби, тож вона підняла кришку й защипнулася. Підібгала нічну сорочку, спустила труси й сіла. Все стихло, й ніби почулися якісь звуки. Напевно що не тваринка, не сорока й не комашка. Щось хутко рухалось у високій траві за вбиральнею. Потім усе заглушило дзюркотіння. Але дарма, бо серце її вже знавісніло стукотіло.

Вона хутко натягнула труси й стала, нашорошивши вуха. Вона чула лише легке шурхотіння листя та гучний стукіт власного серця. Зачекала, поки серце заспокоїться, розщепнулася,

розчинила двері. Темна постать майже цілковито заступала одвірок. Мабуть, він, принишкнувши, стеріг її на сходах. За мить вона вже лежала на сідалі, а він, стоячи над нею, зачинив двері.

— Ти? — вирвалося в неї.

— Я, — одказав він чужим, тремтячим, захриплим голосом.

Він наліг на неї. Очі виблискували у темряві, коли він до крові прокусив їй губу й однією рукою, задравши сорочку, зірвав білизну. Вона відчула холодне лезо ножа коло шиї, лежала залякла від страху, поки він притискався до неї нижче пояса, ще навіть не знявши штанів, ніби тічна собака.

— Ані писку — на шматки порубаю! — прошипів він.

Й вона не пискнула. Адже вона мала всього чотирнадцять років й тверду віру в те, що коли заплющитися й зосередитися, то можна побачити зірки просто крізь стелю. Якщо на те Божа воля.

Розділ 2

Неділя, 13 грудня 2003 року. Візит

Він вдивлявся у власне відображення у вагонному вікні. Намагався збагнути, у чому таємниця. Але не бачив у обличчі над червоною шийною хустинкою нічого прикметного — звичайнісіньке невиразне обличчя, очі, волосся на

тлі тунельних стін між станціями метро «Курсель» та «Терн» так само темні, як вічна ніч метро. На колінах у нього лежала «Монд», обіцяла сніг, однак паризькі вулиці там, нагорі, під непроглядними хмарами так само були холодні й голі. Його ніздрі розширились, втягуючи слабкий, але цілком чіткий запах сирого цементу, людського поту, паленого металу, одеколону, тютюну, мокрої шерсті й жовчної кислоти — зовсім невикорінний сморід вагонів метро.

Під повітряним напором через зустрічний потяг скло у шибках задвигтіло, у темряві за вікном промайнули тьмяні прямокутники світла. Зсунувши рукав пальта, він зиркнув на годинника «Сейко SQ50», який отримав як плату від одного з клієнтів. Скельце було вже подряпане, тож, можливо, він зовсім не справжній, а підробка. Чверть на восьму. У неділю увечері вагон залюднений лише наполовину. Він роззирнувся. Люди у метро спали завжди, а надто по буднях. Відключалися, заплющувались, перетворюючи щоденний переїзд у метро на позбавлений сновидінь порожній відтинок, а червону чи синю ламану лінію на схемі метро — у такий собі безмовний відтинок між роботою та свободою. Він якось прочитав про чоловіка, який отак їздив туди-сюди у вагоні, сидячи й заплющившись, цілісінький день, й лише уночі, коли оглядали потяг перед поверненням у

депо, побачили, що чоловік помер. Може, він, знаючи, що його ніхто не потурбує, навмисно спустився у ці катакомби, щоб у цій блідо-жовтій труні поєднати сивою рисою життя та потойбіччя.

Але він сам прямував у інший бік. До життя. Йому лишилось виконати сьогодні увечері роботу тут, а потім в Осло. І квит. Й він назавжди покине катакомби.

Різке дзеленчання. Станція «Терн», двері зачинилися. Потяг знову зрушив з місця.

Він заплющився, силкуючись уявити інший запах. Запах дезодорантових кульок та свіжої теплої сечі. Запах волі. Але, мабуть, його мати, вчителька, казала правду: людський мозок здатен у найдрібніших подробицях відтворити все побачене чи почуте, але неспроможний відтворити запах, навіть найбільш звичайний і сильний.

Запах. Перед очима миготять картинки. Йому п'ятнадцять, він сидить у коридорі лікарні у Вуковарі, слухаючи, як мати тихо молиться апостолові Хомі, святому покровителєві робітників на будівництві, просячи заступництва за чоловіка. Від річки йде відлуння сербської артилерії, а з дитячої палати чуються крики тих, кого там оперують, адже дітей та немовлят більше там немає — жінки, відколи почалася війна, більше не народжують. Він працював при лікарні посильним й звук нехтувати звуками — і криків, й

артилерійської канонади. Але не запахами. А надто одним. Під час ампутації хірурги спочатку різали м'язи до самої кістки й, аби пацієнт не стік кров'ю, припалювали судини чимось на кшталт паяльника, зупиняючи кровотечу. А запах паленої плоті й крові ні з чим не сплутаєш.

У коридор вийшов лікар і жестом показав їм з матір'ю зайти у палату. Коли вони наблизились до ліжка, він намагався обминути батька поглядом, уп'явшись у його великий засмаглий кулак, що стискав матрац, ніби силкуючись порвати його. Власне, це було батькові цілком до снаги, адже він мав найдужчі у місті руки. Батько працював арматурником; щойно стіни були зведені, наставала його черга стати до праці: він голіруч брав дроти, що стирчали з бетону, й метким рухом міцно скручував їхні кінці. Він бачив батька у роботі — той ніби ганчір'я скручував. Наразі ще ніхто не винайшов машину, яка б краще виконувала цю роботу.

Він знову заплющився, почувши батьківський крик, сповнений болю та відчаю.

— Хай хлопчик піде геть!

— Він сам попросився...

— Нехай іде геть!

Голос лікаря: «Кровотечу зупинено, зараз почнемо!»

Хтось схопив його під пахви й підняв. Він пручався, але ж був такий маленький, такий легенький. Тоді ж бо він і почув цей запах. Запах горілої плоті та крові.

Останнє, що він почув, були слова лікаря: «Пилку!»

Двері за ним зачинилися, й він впав навколішки, продовжуючи материну молитву з того місця, де вона її урвала. Врятуй його. Нехай він лишиться калікою, але врятуй його. Бог має владу вчиняти так. Якщо на те Його воля.

Він відчув на собі чийсь погляд, розплющив очі, повернувся у метро. На лавці напроти нього сиділа жінка — суворе, напружене обличчя, загублений погляд очей, які вона згодом відвела убік. Секундна стрілка на годиннику рвучко рухалась колом, поки він подумки повторював адресу. Порахував пульс. Нормальний. У голові легко, але не занадто. Йому не було ані спекотно, ані холодно, він не відчував ані страху, ні радості, ні прикροщів, ні задоволення. Потяг уповільнив рух. «Шарль де Голль-Етуаль». Востаннє він ще раз кинув погляд на жінку. Вона не зводила з нього очей, але якщо їм доведеться, та хоч би й сьогодні, зустрітися знову, вона, безперечно, не впізнає його.

Він підвівся й підійшов до дверей. Негучно скригнули гальма. Дезодорант та сеча. Й свобода.

Котру все-таки не уявиш як запах. Двері розійшлися.

Харрі вийшов на платформу, став, удихнув тепле затхле повітря, зиркнув на папірець, де записано адресу. Двері за спиною зачинилися, й легкий повів вітру засвідчив, що потяг рушив далі. Харрі крокував до виходу. На рекламному плакаті над ескалатором повідомляли, що є засоби, якими можна запобігти простуді. Ніби відповідаючи, він почав кашляти й подумав: «Дідька лисого!» Встромив руку у глибоку кишеню шерстяного пальта, намацав під пляшечкою цигарки та кілька молочних пастилок.

Із цигаркою в зубах він проминув скляні двері, лишивши за спиною неприродну теплінь ослівського метро, й зійшов сходами у цілком природний для Осло мороз, у грудневу п'ятьму. Машинально зігнувся. Егерторг. Маленький відкритий майдан, перехрестя пішохідних вулиць у самісінькому серці столиці, якщо за цієї пори року вона взагалі мала те серце. Торговельні ятки, попри те, що сьогодні неділя, розчинені, адже до Різдва лишилось безмаль два тижні, тож майдан кишів людом, що снував у жовтих віконних просвітах невігядливих чотириповерхових крамничок, що оперізували майдан. Зауваживши пакунки з подарунками, він нагадав собі, що треба придбати який-небудь подарунок для Б'ярне Мьоллера, адже

завтра у нього останній робочий день у Поліцейському управлінні. Багаторічний начальник і найпалкіший заступник Харрі у поліції нарешті втілив у життя свій план відступу й з наступного тижня обійме посаду так званого слідчого у надважливих справах у Поліцейському управлінні в Бергені. По суті, це означало, що відтепер до самої пенсії він має змогу робити, що заманеться. Але ж Берген? Дощ та сирі, холодні гори. Мьоллер навіть родом не звідти. Харрі завжди дуже прихильно ставився до Б'ярне Мьоллера, хоча не завжди його розумів.

Його повагом проминув якийсь чолов'яга з голови до п'ят у надимній куртці та штанях, мов астронавт, випускаючи з округлих рожевих щік морозяну пару. Згорблені спина й стримані зимові вирази облич. Біля стіни годинникарні Харрі зауважив бліду жінку у тонкій шкіряній куртці з діркою на лікті, що тупцялася, сподіваючись знайти дилера. Жебрак, довговолосий, неголений, але цілком пристойно вдягнений у теплі й модні молодіжні лахи, сидів на газоні у позі йога, прихилившись до ліхтарного стовпа, нахиливши голову ніби у медитації, поряд стояв картонний стаканчик з-під капучіно. Цього року Харрі зауважував щодень більше жебраків, дивуючись, наскільки вони подібні один до одного. Навіть картонні стаканчики однаковісінькі, ніби таємний

знак якийсь. Можливо, це інопланетяни нишком захоплюють його місто, його вулиці. А що, коли так? Та на здоров'я!

Харрі увійшов у годинникарню.

— Чи можете полагодити? — спитав він молодика за прилавком, простягаючи йому дідівського годинника, дідівського у повному сенсі слова. Харрі отримав його ще дитиною в Ондалснесі того дня, коли ховали маму. Спочатку навіть злякався, але дід заспокоїв його, сказавши, що годинника передають з рук у руки й що колись він теж мусить його передати. «Поки не пізно».

Він геть-чисто про нього забув аж до цієї осені, коли Олег був у нього на гостині на Софієсгате і, шукаючи ігрову приставку, знайшов у шухляді в столі срібний хронометр. Дев'ятирічний хлопчина, котрий вже давно обійшов його у їхній улюбленій грі, себто у трохи старомодному «Тетрісі», враз забув про змагання, яке так захоплено передчував, й захопився годинником — крутив, трусив, намагаючись змусити його піти.

— Він зламаний, — мовив Харрі.

— Дурниці, — відповів Олег. — Усе можна полагодити.

Глибоко у душі Харрі сподівався, що так воно і є, але часом його зборювали сумніви. Хай там як, а він вагався, чи познайомити Олега з творчістю гурту «Юкке та валентинки», а саме з їхнім

альбомом «Усе можна полагодити». Але добряче поміркувавши, дійшов висновку, що мати хлопчика, Ракель, навряд чи оцінить зв'язок: її колишній коханець-алкоголік дає синові послухати пісні про п'янство, які написав та виконав покійний наркоша.

— Чи можна полагодити? — спитав він молодика за прилавком.

Меткі та вмілі пальці вмить розкрили механізм.

— А чи варт?

— Тобто?

— У антиквара можна придбати кращий та ще й справний, і коштуватиме він дешевше, ніж полагодити цей.

— Але ви все ж таки спробуйте.

— Гаразд. — Молодик уже взявся роздивлятися механізм і ніби був цілком задоволений рішенням клієнта. — Приходьте у середу.

Вийшовши надвір, Харрі почув кволий звук гітарної струни, що лунав із підсилювача. Стало гучніше, коли гітарист, парубок, на обличчі якого ледь засіялося, у рукавичках без пальців підкрутив один з кілочків настройки. Незабаром на майдані Егерторг, саме тут, відбудеться передріздвяний концерт на користь Армії спасіння за участі відомих артистів. Люд вже потроху збирався

навколо гурту музикантів, що поставали посеред майдану за різдвяним горням Армії спасіння, яке висіло на тринозі.

— Це ти?

Харрі озирнувся. Жіночка, ота, з поглядом наркоманки.

— Це ж ти, так? Замість Снупі? Мені конче потрібна доза, я...

— Даруй, — відповів Харрі, — помилилась адресою.

Вона витріщилась на нього. Похиливши голову набік, примружила очі, ніби угадуючи, чи не кпинить він з неї.

— Але ж я бачила тебе раніше!

— Я з поліції.

Вона осіклася. Харрі зітхнув. Добирала вона загальмовано, слова ніби пробивалися околясом випалених нервових волокон та зруйнованих синопсів. Але нарешті в очах тьмяно проблиснула ненависть, на яку Харрі чекав.

— Лягавий?

— Ми наче з вами умовилися, що ви лишаєтеся на Платі, га? — Харрі дивився повз неї, на вокаліста.

— Еге, — пробубоніла жіночка, ставши просто перед Харрі. — Ти ж не з нарковідділу. Тебе по ящику показували, ти вбив того...

— Відділ розслідування убивств. — Харрі легенько схопив її за лікоть. — Те, що шукаєш, знайдеш на Платі. Не змушуй мене пхатися з тобою у відділок.

— Не можна мені туди. — Вона висмикнула руку.

Харрі вже жалкував, що сплутався з нею, почав відхрещуватися.

— Принаймні пообіцяй, що не купуватимеш тут. І я піду. Згода?

Вона знову схилила голову до плеча. Тонкі знекровлені губи смикнулися, ніби вона зауважила в обставинах щось кумедне.

— А сказати тобі, чому я не можу піти на Плату?

Харрі мовчав, чекаючи на пояснення.

— Хлопчина мій там, ось чому.

Харрі відчув, як під груди підступив клубок.

— Не хочу, щоб він бачив мене у такому стані, второпав, лягавий?

Харрі, дивлячись на її норовливе обличчя, метикував, як відповісти.

— Щасливого Різдва! — кинула вона відвертаючись.

Харрі жбурнув цигарку в кучугуру коричневого снігу й пішов геть. Скоріше б покінчити з цією справою. Він уникав поглядом зустрічних перехожих, й вони теж не дивились на

нього, уп'ялися очима у крижану скоринку під ногами, ніби мали нечисту совість, ніби вони, громадяни найщедрішої на світі соціал-демократії, все-таки стидалися. «Хлопчина мій там, ось чому».

На Фреденсборгвейєн, неподалік Дайкманської бібліотеки, Харрі спинився. Ось вона, адреса, зазначена на конверті. Задер голову. Сірий з чорним фасад, нещодавно оштукатурений. Сира мрія любителя малювати графіті. У вікнах де-не-де вже порозвішували різдвяні прикраси — обриси на тлі м'якого жовтого світла, що збурювало думки про домашній затишок. «Можливо, саме так воно й є», — спало на думку Харрі. Понад силу, тому що по дванадцятьох роках на службі у поліції мимохіть заражаєшся презирством до людей, котре є невід'ємним від цієї роботи. Але він пручався цьому, треба віддати йому належне.

Знайшовши дзвінок з потрібним прізвищем, Харрі міркував, як краще повести мову, поставити питання. Дарма. Досі відволікав її голос: «Не хочу, щоб він побачив мене у такому стані».

Він махнув рукою. Чи взагалі існує спосіб висловити неможливе?

Він натиснув великим пальцем на холодну кнопку, й десь у будинку задзеленчав дзвінок.

Капітан Юн Карлсен відпустив кнопку дзвінка, поставив долі важкі пластикові пакети,

глянув угору, на фасад. Будинок ніби зазнав обстрілу легкої артилерії. Штукатурка у багатьох місцях обсипалася, вікна квартири, що знищила пожежа на другому поверсі, позабивані. Спочатку він проминув блакитний фредріксенівський будинок, мороз ніби висмоктав усі барви, зробивши фасади на Гаусманнс-гате однаковісінькими. Й лише зауваживши захоплений безхатченками будинок, на стіні котрого намальовано «Західний кордон», він збагнув, що проминув потрібну адресу. Тріщина на склі дверей скидалася на «V» на знак «Victory» — Перемоги.

Юн здригнувся у своїй водонепроникній куртці: добре, що форма Армії спасіння зшита з якісної шерсті. Після закінчення Офіцерського училища, коли видавали нову форму, жоден з мундирів зі складу Армії йому не згодився за розміром, тож він отримав відріз й подався до кравця, котрий димів йому в обличчя, а потім раптом повідомив, що не вважає Ісуса Христа спасителем особисто для себе. Але справу свою він знав, тож Юн ввічливо подякував йому, оскільки не звик носити одяг, який добре йому пасував. Мабуть, усе через згорблену спину. Ті, хто бачив, як він сьогодні увечері крокував по Гаусманнс-гате, певно, гадали, що чоловік горбиться через крижаний грудневий вітер, котрий шпарив обличчя колючою сніговою крупою, женучи вуличними

тротуарами, де торохкотіли машини, задубіле на камінь сміття. Утім, знайомі Юна Карлсена казали, що він горбиться, щоб збавити собі зросту й нахилитися до тих, хто нижчий за нього. От як саме зараз нахилився, щоб докинути двадцятикранову монетку у коричневий картонний стаканчик, затиснутий у брудній тремтливій руці.

— Як ся маєш? — спитав він у безформної постаті, котра, схрестивши ноги по-турецькому, сиділа на картонному клапті просто посеред тротуару у сніговому заметі.

— Чекаю своєї черги на курс метадону, — мовив сіромаха монотонно, затинаючись, ніби погано завчений псалом, не відводячи очей з колін чорних штанів Юна.

— Ти б завітав у наше кафе на Уртегата, — мовив він. — Погрієшся, попоєси й... — Закінчення речення потонуло в автомобільному ревінні, на світлофорі за їхніми спинами засвітилося зелене.

— Не маю часу, — одказав жебрак. — Чи маєш півсотні?

Звичний наркоманський виверт, як завжди, заскочив Юна зненацька. Зітхнувши, він сунув у кухню сотню.

— Придивися собі щось у «Фретексі», якщо не знайдеш нічого — приходь у «Сторожову Вежу», — ми завезли туди нові зимові куртки. Адже ж замерзнеш у своїй джинсовій куртці.

Юн казав ці слова смиренно, як людина, що достоту знає, що на його милостиню придбають чергову дозу наркотиків, а що вдієш? Це був звичний приспів, одна з нестерпних моральних дилем, якими були сповнені його дні.

Він укотре натиснув кнопку дзвінка. Подивився на своє відображення у засмальцьованому вікні у вітрині крамниці поруч з під'їздом. Теа каже, що він великий та високий. А насправді й близько не так. Він маленький. Маленький солдат. Одначе згодом маленький солдат подається в «Думпу» на Меллертвейєн, за Акером, де починається східна окраїна Грюнерльокка, через Софієнберг-парк на Гетеборггата, 4, до будівлі, яка належала Армії спасіння, її могли винаймати її співробітники, зайде у під'їзд В, може, кивнувши, привітається з кимось з решти мешканців, а вони, мабуть, гадатимуть, що він йде до себе, на четвертий поверх. Але він підніметься ліфтом на п'ятий, перейде горищем у під'їзд А, прислухається, чи шлях вільний, поспішить до квартири Теа й постукає, як було домовлено. А вона, розчинивши двері, забере його в обійми, у яких він знову оживе.

Вібрація.

Спочатку він чомусь гадав, що то дрижить земля, місто, фундамент. Потім поставив один пакунок на асфальт, устроїв руку в кишеню у

брюках. На долоні вібрував мобільний. На дисплеї номер Рагнхільд. Тільки за сьогодні це вже втретє. Він усвідомлював, що відкладати більше не можна. Треба їй розповісти. Що вони з Теа вирішили заручитися. Щоправда, перше треба знайти слушні слова. Він поклав телефон знову у кишеню, намагаючись не дивитися на своє відображення. Але він прийняв рішення. Досить клеїти боягуза. Наберися хоробрості. Стань великим солдатом. Заради Теа з Гетеборггата. Заради батька у Таїланді. Заради Господа на небесах.

— Чого тобі? — гавкнуло з динаміка у домофоні.

— Привіт, це Юн.

— Хто?

— Юн. З Армії спасіння.

Він чекав.

— Чого тобі? — прохрипів голос.

— Я приніс їжі. Мабуть, вам знадобиться...

— Цигарки є?

Юн ковтнув слину, затупцював у снігу.

— Ні, цього разу грошей стало лише на продукти.

— Трясця.

Знову тиша.

— Агов? — позвав Юн.

— Що? Я розмірковую.

— Коли хочеш, можу зайти пізніше.

Задзижчав замок, Юн поспіхом штовхнув двері.

Не під'їзд, а смітник: покинуті газети, порожні пляшки, жовті калюжі сечі. Добре, що через морозну погоду Юн не мусить вдихати цей нудотний сморід, що стояв у будівлі за теплої погоди.

Він силкувався йти тихо, але все одно кроки були гучними. Жінка, що чекала на нього в одвірку, дивилася на пакунки. «Щоб на мене не дивитися», — міркував Юн. Обличчя у неї набрякле, заплиле, хоч воно й не дивина по стількох роках пияцтва, огрядна, з-під халата видніється засмальцьована майка. З квартири відгонило смородом.

Він став на майданчику, поставив пакунки долі.

— Чи твій чоловік теж удома?

— Так, він удома, — мовила вона з м'якою французькою вимовою.

Гарна. Високі вилиці, великі мигдалеподібні очі. Вузькі бліді губи. Й одягнена незле, принаймні як він спромігся зауважити крізь непричинені двері. Він машинально поправив червону хустинку на шиї.

Важкі дубові двері, міцний латунний замок. Ще у під'їзді на вулиці Карно, чекаючи, поки консьержка відчинить вхідні двері, він зауважив,

що все в будівлі мало новий та дорогий вигляд — і одвірок, і домофон, і циліндрові замки. А те, що на ясно-жовтому фасаді та білих жалюзі — наліт сажі, лише підкреслювало поважний вік цього поважного паризького кварталу. У під'їзді висіли оригінальні живописні полотна.

— Чого вам треба? — Погляд та інтонація зовсім безсторонні, хоча, мабуть, за ними криється легка недовіра через його жахливо-кострубату французьку.

— Я маю повідомлення, пані.

Вона завагалася, але, зрештою, вчинила так, як він сподівався.

— Гаразд, зачекайте тут, я покличу його.

Вона зачинила двері, добре змащений замок плавно зайшов у гніздо. Він тупцював. Так, французьку таки треба підучити. Щовечора мати змушувала його студіювати англійську, але французьку так і не довела до ладу. Він дивився на двері. Французький одвірок. Французький візит. Гарно.

Він згадав Джорджі. Білозубий, усміхнений Джорджі був на рік старшим, отже, зараз має двадцять чотири. Чи він так само привабливий? Білявий, маленький, гарний, як дівчинка? Він був закоханий у Джорджі, без забобонів, беззастережно, як тільки діти здатні закохуватись.

За дверима почулися кроки. Чоловічі. Зараз двері розчиняться. Синій прочерк між роботою та свободою, звідси до мила та сечі. Незабаром сніжитиме. Він приготувався.

У дверях вигулькнула чоловіча фізіономія.

— Чого тобі, в греця, треба?

Юн, піднявши пакунки, зобразив на обличчі посмішку.

— Свіжий хліб. Добре пахне, хіба ні?

Фредріксен, поклавши свою величезну засмаглу руку жінці на плече, засунув її знову до помешкання.

— Мені пахне лиш одним: кров'ю християнина... — Він викарбував ці слова чітко, тверезим голосом, але водянисті очі на бородатому обличчі виказували інше. Намагалися зосередити погляд на пакунках. Чолов'яга з виду кремезний, дужий, але ніби усохлий зсередини. Увесь кістяк, навіть череп, усох, через що шкіра стала завелика розмірів на три, звисаючи важкими складками, а надто на злобливій фізії. Брудним пальцем Фредріксен торкнувся свіжих подряпин на переніссі.

— Проповідувати прийшов? — спитав він.

— Ні, я лише прагнув...

— Облиш, солдате. Ви ж прагнете отримати дещо на заміну, от як душу мою, наприклад.

Юн знизав плечима.

— Душі — не моя парафія, Фредріксене, моє діло — продукти...

— Ну ж бо, попроповідуй трішки!

— Я ж казав...

— Проповідуй!

Юн стояв, не зводячи погляду з Фредріксена.

— Розтули пельку й проповідуй! — гаркнув чоловік. — Проповідуй, щоб ми їли з чистою совістю, бісів християнин. Ну ж бо, не тягни kota за хвоста! Яке сьогодні послання Господнє?

Юн розтулив рота й знову стулив. Ковтнув слину. Спробував ще раз, цього разу вдало:

— Й сказано нині: і віддав Він сина Свого, щоб той прийняв смерть... за гріхи наші.

— Брешеш!

— Ні, на жаль, я не маю такої змоги. — Харрі дивився на налякане обличчя чоловіка, котрий стояв у одвірку. З квартири йшли пахощі обіду, було чутно, як розкладають столові прибори. Сімейна людина. Батько. Дотепер. Чоловік почісував передпліччя, дивлячись кудись повз голову Харрі, ніби хтось стояв за спиною, нахилившись над ним. Почухування лунало неприємно, як шарудіння.

Дзенькіт від столових приборів стих, як стихло шарпання за чоловіковою спиною, маленька

рука лягла йому на плече, з-за якого показалося жіноче обличчя з великими наляканими очима.

— Що трапилось, Біргере?

— Поліцейський прийшов щось нам повідомити, — тихо відповів Біргер Голмен.

— Що скоїлось? — Жінка поглянула на Харрі. — Щось трапилось з нашим хлопчиком? З Пером?

— Так, пані Голмен, — відповів Харрі й зауважив, як її очі сповнилися страхом, й знову він силкувався знайти слушні слова, котрих неможливо знайти. — Ми знайшли його дві години тому. Ваш син помер.

Він мимохить відвів очі.

— Але він... він... де? — Тепер вона дивилася на чоловіка, котрий так само чухав руку.

Адже ж до крові розчухає, спало на думку Харрі.

— У контейнері, у Бйорвіку. Як ми й боялися. Він помер задовго до того, як ми приїхали.

Здавалося, що Біргер Голмен раптом втратив рівновагу, він позадкував у погано освітлений передпокій й схопився за стоячу вішалку. Жінка зробила крок у одвірок, й Харрі помітив, що чоловік за її спиною впав навколішки.

Харрі зітхнув, устромив руку у внутрішню кишеню пальта. Холодний метал фляжки пік пальці. Він вийняв конверта. Листа він не читав,

адже й так чудово знав його зміст. Коротке офіційне повідомлення про смерть, безживні слова, ніякої зайвини. Бюрократична процедура.

— Мені дуже прикро, але я маю передати вам оце. Справа є справа.

— І в чому є ваша справа? — спитав коротун середнього віку французькою з підкреслено правильною вимовою, властивою не вищому товариству, а тим, хто прагнув стати його часткою. Візитер глянув на нього. Викапане фото у конверті, навіть туго зав'язана краватка й простора червона хатня сорочка такі самі.

Він гадки не мав, що саме скоїв цей чоловік. Навряд чи він фізично когось скривдив, позаяк, попри роздратоване обличчя, він став у захисну позу, був просто-таки наляканий, хоча стояв у одвірку власної оселі. Може, поцупив чи розтринькав гроші? За виглядом цілком ймовірно, що працює з цифрами. Але навряд щоб з великими сумами. Звісно, має красуню-дружину, але не скидається на того, хто розкрадає у великих розмірах. Може, стрибнув у гречку, переспав з чужою жінкою, а чоловік її виявився... Але ні. Низенькі чоловіки з можливостями заледве більшими за середні, які мають набагато привабливіших за себе дружин, зазвичай більше переймаються тим, чи не зраджує їх дружина. Цей

чоловік дратував його. Може, саме у цьому річ. Може, він просто когось дратував. Він встроїв руку за пазуху.

— Справа моя... — мовив він, поклавши на міцний ланцюжок на дверях дуло «Л'яма-мінімакс», якого придбав усього за три сотні доларів, — ось у цьому.

Він прицілювався над глушником, простою металевою трубкою, накрученою на дуло, різьбу зробив слюсар у Загребі. Чорна обмотка з ізоляційної стрічки лише забезпечувала герметичність. Звісно, він міг придбати справжній глушник за сто з гаком євро, але яка потреба? Він все одно не заглушить свистіння кулі, що долає звуковий бар'єр, гуркіт гарячого газу, що стикається з холодним повітрям, брязкіт металевих деталей пістолета, що б'ються одна об одну. Це лише у голлівудському кіно постріли через глушник лунають ніби хлопання попкорну, що лускається.

Постріл — як удар батою, він припав обличчям до вузької щілини.

Чоловік зі світлини упав горілиць. Без жодного звуку. У холі панувала напівтемрява, але у золотавому люстерку на стіні він помітив світло, яке падало з непричинених дверей, і власне око. Убитий лежав на товстому килимі кольору

червоного вина. Чи він персидський? Може, він таки мав гроші.

А зараз усього лише маленький отвір у лобі.

Підвівши очі, він перехопив погляд його дружини. Якщо то його дружина. Вона стояла на порозі у кімнаті. За її спиною висіла лампа у великому солом'яному абажурі. Притуливши руку до рота, вона дивилася на нього. Він швидко кивнув їй. Потім поволі зачинив двері, встромив пістолет у наплічну кобуру й зійшов вниз сходами. На зворотному шляху він ніколи не користувався ліфтами, як не послуговувався винайнятими автівками, мотоциклами чи будь-якими іншими засобами, що можуть застрягнути. І не біг. Не розмовляв і не кричав, адже голос — додаткова прикмета під час пошуків.

Відхід — найважливіша частина роботи, але саме її він любляв найбільше. То було ніби ширяння у хмарах, безвість без сновидінь.

На першому поверсі стояла консьєржка, спантеличено спостерігаючи за ним. Він прошепотів: «До побачення», але вона лише мовчки дивилася на чоловіка, і по всьому. За годину її допитуватиме поліція, попросять описати його. Й вона дасть опис. Середнього зросту чоловік, пересічної зовнішності. Років двадцяти. Чи, можливо, тридцяти. Але принаймні не сорока. Як на неї.

Він вийшов надвір. Париж тихо клекотав, наче гроза, що близько не підступала, але й ніколи не вщухала. Зброю викинув у сміттєвий контейнер, який зауважив загодя. Два новісіньких пістолети такої ж марки чекали на нього у Загребі. Він придбав відразу кілька, зі знижкою.

Коли за півгодини автобус, що прямував з Парижа в аеропорт Шарля де Голля, проїжджав Порт-де-ля-Шапель, у повітрі заметушилися сніжинки, падаючи на блідо-жовту солом'яну стерню, що стирчала до неба.

Пройшовши реєстрацію та контроль безпеки, він попростував у чоловічий туалет. Став наприкінці довгого ряду пісуарів, розстібнув штани — цівка вдарила просто по дезодорованих таблетках на дні. Заплющився, зосереджуючись на солодкуватих пахощах парадихлорбензолу та лимонного ароматизатора фірми «Джей та Джей кеміклз». Синій відтинок до свободи мав ще одну зупинку. Він посмакував на язичі слово: «Ос-ло».

Розділ 3

Неділя, 13 грудня. Укус

Відхилившись на спинку стільця, Харрі сидів у кімнаті 605 у червоній зоні на шостому поверсі Поліцейського управління, величній скляно-бетонній споруди, осередку найбільш

численного штату поліцейських у Норвегії. Цю кімнату Халворсен — молодий поліцейський, з яким Харрі розділяв десять квадратних метрів, — називав Коміркою розкритих справ, а Харрі, щоб охолодити запал Халворсена, — Учнівською коміркою.

Але наразі Харрі наодинці свердлов поглядом стіну, де напевно мало б розташовуватись вікно, якби таке було у комірці.

Неділя. Він написав звіт їй, отже, мав змогу піти додому. Але чому ж не йшов? За уявним вікном він бачив огорожену пустку біля затоки Бйорвік, де сніжинки, мов конфеті, падали на зелені, червоні та сині контейнери. Справу закрито. Перові Голмену, молодика, що сидів на героїні, остогидло життя, тож він, залізши у контейнер, прийняв останню дозу. Свинцеву. З пістолета. Жодних свідчень наглої смерті. Зброя лежала поряд. За агентурними даними, Пер Голмен не був боржником. Та й наркоторговці, вчиняючи розправу з боржниками, не маскували розстріл, видаючи його, приміром, за самогубство. Й нащо тоді дармувати вечір, обшукуючи на шпаркому вітрові непривітний контейнерний склад, де знайдеш хіба ще більше нещастя та безнадії?

Харрі глянув на вовняне пальто на вішалці. І кишенькова фляжка повна вщерть. Відколи у жовтні він придбав пляшку «Джима Біма»,

найлютішого свого ворога, він не торкався до неї — налив фляжку вщерть, а рештки напою вилив у мийку. Ось і носить з жовтня у кишені трунок, як нацистські керманичі носили пігулки ціаніду в підметках своїх черевиків. І до чого носитися з такою дурною думкою? Він гадки не мав. Та й несуттєво. Головне, що це діє.

Харрі глянув на годинник. Безмаль одинадцята. Вдома є гарна кавоварка з ужитку й небачений DVD, який він залишив саме для такого вечора. «Все про Єву» — стрічка знята у 1950 році, шедевральна робота Манкевича, з Бетт Девіс та Джорджем Сандерсом.

Поміркував. Знав, що обере склад для контейнерів.

Піднявши комір пальта, Харрі стояв спиною до північного вітру, котрий продував високий паркан перед ним та намітав замети навколо контейнерів. Портова територія з безлюдними просторами уночі взагалі скидалася на пустелю.

Загороджена територія була освітлена, але ліхтарі колихалися під потужними подувами вітру, й у проході між металевими контейнерами, наставленими один на один по два чи по три, шмигали тіні. Контейнер, на який дивився Харрі, був червоного кольору, і йому зовсім не личила жовтогаряча поліцейська стрічка. Одначе у

грудневому Осло він правив за пристойний притулок, оскільки ані розмірами, ані затишністю не поступався камерам попереднього ув'язнення у Поліцейському управлінні.

У звіті групи, яка працювала на місці пригоди — утім, складалася вона лише з двох осіб: слідчого та техника-криміналіста, — зазначено, що певний час контейнер стояв порожній. І був незамкнений. Охоронець казав, що замикати порожні контейнери не потрібно, адже територія загороджена, та ще й під охороною. Хай там як, а наркоман туди втрапив. Ймовірно, Пер Голмен — один з багатьох, хто знайшов прихисток неподалік Бйорвіка, звідки як шапкою кинути до наркоманського «супермаркету» на Платі. Цілком імовірно, що охоронець свідомо прогледів, що контейнери стали нічліжкою для наркоманів, може, він усвідомлював, що часом ці контейнери рятували чиєсь життя?

Контейнер не зачинено, але на воротах висить величезний комірний замок. Треба було зателефонувати з управління й попередити про свій прихід, розпачливо подумав Харрі. Якщо тут взагалі є охорона, бо він чомусь нікого не зауважує.

Харрі знов поглянув на годинник. Поміркував, оцінюючи висоту паркану. Він у добрій формі. Навіть у надзвичайно добрій. Не доторкався до спиртного з часу згубного зриву влітку, постійно тренувався у спортзалі в управлінні. Ба більше, ніж

постійно. Перед снігом здолав на стадіоні колишній рекорд Тома Волера у бігові з перешкодами. За кілька днів Халворсен лагідно поцікавився, чи не пов'язані його досягнення з Ракеллю. Він-бо має таке враження, що вони більше не зустрічаються. Харрі небагатослівно, проте по-простому пояснив молодому колезі, що, хоч вони й мають спільний кабінет, особисте життя вони не поділяють. Халворсен на те лише знизав плечима, спитавши, з ким тоді він намірився його поділяти, й отримав доказ свого здогаду, адже Харрі підвівся й вийшов з кабінету 605.

Триметровий. Без колючого дроту згори. Як ракові ногу відірвати. Харрі якомога вище схопився за сітку, обіперся ногами в стовп у паркані й підтягнувся, знову схопився ще вище, мить повисів на витягнутих руках, допоки знов не уп'явся ногами у паркан. Ніби гусениця. Отак, ось він і перекинув тіло на той бік паркану.

Піднявши засув, він розчинив дверцята у контейнері, добув великий потужний армійський ліхтар, скочив під стрічку поліцейського огороження й заліз усередину.

Дивна тиша, ніби всі звуки теж позамерзали.

Харрі увімкнув ліхтар, націлив промінь у глиб контейнера. Долі обведено крейдою обриси тіла — місце, де знайшли труп Пера Голмена. Беата Льонн, керівник криміналістичного відділу, показувала

йому знімки. Пер Голмен сидів, прихиливши спину до стіни, з діркою у правій скроні, й праворуч від нього лежав пістолет. Крові небагато. Коли стріляєш у голову — це єдина перевага. Пістолет має невеликий калібр, тож вхідний отвір маленький, а вихідного взагалі немає. Отже, судовий медексперт знайде кулю у черепі, куди вона втрапила, мов кулька з настільного футболу, обернувши на лемішку все, чим міркував Пер Голмен. І прийняв своє рішення. І, врешті, наказав пальцеві натиснути на курок.

«Незбагненно», — щоразу повторювали його колеги, вкотре знаходячи молодого самогубцю. Найімовірніше, міркував Харрі, вони казали так, намагаючись захистити себе самих, відігнавши навіть таку думку. Іншого пояснення їхнього «незбагненно» він не знаходив.

Але саме це слово спало йому на думку, коли він сьогодні стояв на сходовому майданчику й спостерігав, як у темному передпокою батько Пера Голмена впав навколішки, дивився на його згорблену спину, що здригалася від плачу. Й оскільки він не знав утішливих слів про смерть, Бога, спасіння, потойбічне життя й не бачив у тому сенсу, безпорадно пробурмотів: «Незбагненно».

Харрі вимкнув ліхтар, сунув його у кишеню, і все навколо оповив морок.

Він згадав батька. Улава Холе. Викладач на пенсії, що мешкав у оселі в Уппсалі. Згадував, як у нього палали очі, коли раз на місяць він чи дочка, Сестреня, приїздили провідати його, і як вогник в очах поволі згасав, поки вони пили каву й теревенили. Адже єдине, що хоч коли важило, лишилося лише на фото, що стояло на піаніно, на якому вона колись вигравала. Він, Улав Холе, загалом зараз не був чимось зайнятий. Лише читав свої книжки. Про далеку далечінь, яку йому вже не доведеться побачити, утім, він і не прагне, адже її не буде поряд. «Найбільша з усіх утрат», — саме так казав він у ті лише кілька разів, коли про неї заходила мова. А зараз йому спало на думку: що скаже батько того дня, коли йому сповістять про смерть сина?

Харрі вийшов з контейнера, підійшов до паркану. Схопився руками. Й раптом на мить запала цілковита тиша, ніби вітер затамував подих, чи то прислухаючись, чи то замислившись про щось особисте, й у нічному мороці чутно було лише спокійне гудіння міста. І шелестіння папірців, які вітер ганяє асфальтом. Стоп. Вітер ущух. І це не папірці. Це кроки. Швидкі легкі кроки.

Поступ звіра.

Серце у Харрі шалено затіпалось. Він миттєво підтягнув коліна й виліз нагору. Лише згодом він збагне, що так налякало його. Тиша, цілковита тиша

— ані ричання, ані інших проявів ворожості. Ніби звір за спиною не хотів його наполохати. Безшумно підкрадався. Полював на нього. Якби Харрі знався на собаках, то, певно, знав би, що лиш один пес ніколи не ричить — ані від страху, ані нападаючи. Пес породи чорний метцнер. Харрі схопився за сітку вище, підібгав ноги — кроки стихли, він зрозумів, що пес скочив, і навідліг копнув ногою.

Переконання, що через переляк кров ущерть насичується адреналіном й людина не відчуває болю, у кращому випадку надто загальне. Харрі завив, коли ікла міцного гнучкого собаки уп'ялися йому у праву литку, прокусивши її до окістя. Паркан двигтів, вага тягнула обидвох донизу, але Харрі відчайдушно висів на паркані, не випускаючи сітку з рук. За інших обставин було б уже по всьому. Будь-який інший пес з такою вагою, як дорослий метцнер, вже б послабив захват. Але у чорного метцнера зуби та м'язи щелепи розраховані на те, щоб кришити кістки, адже недарма у народі кажуть, що цей пес є родичем плямистої гієни, пожирачки кісток. Тому пес і надалі висів у нього на нозі, уп'явшись у неї двома верхніми іклами й одним нижнім, яке стабілізувало захват. Друге нижнє ікло він зламав тримісячним об сталевий протез.

Харрі спромігся задерти лівий лікоть на верхній край паркану й спробував підтягтися разом

із собакою. Але у того одна лапа застрягла у сітці. Правою рукою Харрі намагався намацати кишеню, намацав, рука знайшла гумове руків'я ліхтаря. Зиркнувши униз, він уперше побачив пса. Тьмянний блиск чорних очей на чорній морді. Харрі замахнувся, ліхтар сильно вдарив просто межі вуха, аж затріщало все. Знову замахнувся, знов ударив, поцілів у чуттєвий ніс. Бив ще й ще, намагався поцілити в очі, які ні разу не кліпнули. Потому ліхтар вислизнув з руки, впавши на землю. Собака захвату не послаблював. Харрі з останніх сил чіплявся за сітку. Він не хотів міркувати про те, що може трапитись далі, але відігнати ці думки не вдавалося.

— Рятуйте!

Розпачливий крик потонув у гудінні вітру, що налетів знову. Він захопився за сітку другою рукою і раптом розреготався. Неможливо, щоб усе отак скінчилося! Що його знайдуть на контейнерному складі загризеним вартовим псом! Він зібрався на силі. Гострі краї сітки впивалися під пахви, пальці заніміли. Ще кілька миттєвостей — і він не втримається. Якби ж він мав зброю. Хоч би пляшка замість кишенькової фляжки, він би розбив її, використавши для захисту.

Фляжка!

З останніх сил Харрі запустив руку у внутрішню кишеню й добув звідти флягу. Сунув

горлечко у рот, схопив зубами й повернув. Кришка знялася, бренді хлюпнуло у рот. Тілом рвучко пройшов мороз. Боже! Він притулився обличчям до сітки, через силу заплющився, й вогні «Плаза» та «Опери» вдалині обернулися на дві риски у мороці. Правою рукою він нахилив фляжку так, щоб вона була просто над червоною собачою пащею. Виплюнувши з рота кришку й бренді, пробурмотів: «За твоє здоров'я!» А тоді перехилив фляжку. Дві безмежні секунди спантеличені собачі очі дивилися на Харрі, поки коричнева рідина, булькаючи, лилася у пащу. Й щелепи розтулились. Харрі почув, як собака гупнувся на голий асфальт. Потім почулося хрипіння й тихе скигління, кігті зашкрябали на асфальті, й пес зник у мороці.

Харрі підібгав ноги, переліз через паркан. Закотивши штанину, навіть без ліхтарного світла второпав, що сьогодні треба йти у травмопункт. Подивитися «Все про Єву» не випадає.

Поклавши голову на коліна Теа, заплющившись, Юн слухав тихе белькотання телевізора. Показували один з її улюблених серіалів «Король Бронкса». Чи то Квінза?²

² *Бронкс, Квінз* — райони у Нью-Йорку.

— Чи ти спитав у брата, чергуватиме він на Егерторг? — спитала Теа.

Вона затулила йому рукою очі. Він чув солодкуваті пахощі її шкіри, вона щойно вколола собі інсулін.

— Що ти маєш на увазі? — перепитав він.

Прибравши руку, вона недовірливо глянула на нього.

Юн засміявся:

— Не переймайся, я вже давно-давно поговорив з ним. Він згодний.

Теа розпачливо зітхнула. Юн, взявши її руку, знов поклав її собі на очі.

— Тільки я не казав йому, що це буде твій день народження, бо тоді б він, напевне, не погодився.

— Чому?

— Він божеволіє від тебе, ти ж знаєш сама.

— Це твоя така думка.

— А ти недолюблюєш його.

— Неправда!

— Чому ж ти завжди напружуєшся, коли я згадую його ім'я?

Вона голосно засміялася. Мабуть, через щось у Бронксі. Чи то у Квінзі.

— Чи ти замовив столик у ресторані? — спитала вона.

— Замовив.

Усміхаючись, вона стиснула його руку. А тоді насупилась:

— Я міркувала. А що як нас хтось побачить?

— З Армії? Навіть мови бути не може.

— А втім, якщо побачать?

Юн змовчав.

— Може, вже час розповісти про нас?

— Не знаю. Чи не краще не поспішати?

Допоки не переконаємось...

— А ти ще не переконався, Юне?

Відсунувши її руку, він здивовано глянув на жінку:

— Послухай-но, адже ж ти чудово знаєш, що я кохаю тебе більше всього на світі. Річ не в тім.

— А у чому ж?

— Ти не знаєш, який Роберт, Теа.

Вона криво усміхнулась:

— Я знаю його з дитинства, Юне.

Він відвернувся.

— От тільки одного не знаєш. Гадки не маєш, який він, коли лютий. Геть інша людина, він у батька пішов. Він може бути небезпечним, Теа.

Вона прихилила голову до стіни й мовчки дивилася перед собою.

— Пропоную не поспішати. — Юн потер руки. — Адже треба не скидати з рахунків і твого брата.

— Рікарда?

— Що скаже він, дізнавшись, що його кровна сестра заручилася саме зі мною й саме зараз?

— Ось у тебе що на думці. Через те, що ви суперники й обидва є претендентами на посаду управляючого?

— Ти ж чудово знаєш, що для Керівної ради конче важливим є те, щоб офіцери на керівних посадах мали гідного наступника. Цілком зрозуміло, що для мене тактично дуже грамотно оголосити про одруження з Теа Нільсен, дочкою Франка Нільсена, правої руки командувача. Але чи правильно це з етичного боку?

Теа прикусила верхню губу:

— А чому власне вам з Рікардом так важить ця посада?

Юн знизав плечима.

— Армія заплатила нам обом за навчання в Офіцерському училищі, а потім за чотири роки вивчення економіки у Комерційному інституті. Рікард, певно, міркує так само, як і я: ми мусимо висунути свої кандидатури, коли в Армії є посада, яка відповідає нашій кваліфікації.

— Може, жоден з вас її не отримає? Тато каже, що в Армії ще не було управляючого, молодшого за тридцять п'ять.

— Знаю. — Юн зітхнув. — Нікому не кажи, але мені буде легше, коли посаду обійме Рікард.

— Легше? Але ж ти більш як рік відповідав за все майно Армії, яке винаймалося в Осло.

— Саме так. Але ж головний управляючий відповідає за всю Норвегію, Ісландію та Фарери. Чи знаєш ти, що лише у самій Норвегії Армія має двісті п'ятдесят ділянок землі з трьома сотнями будівель? — Юн легко лягнув себе по череву й зі звичною занепокоєною міною уп'явся поглядом у стелю: — Сьогодні я випадково глянув на своє відображення у вітрині й був вражений, наскільки я малий.

Останнім реченням Теа знехтувала.

— Рікард десь чув, що той з вас, хто обійме посаду управителя, стане наступним командувачем.

— Командувачем? — Юн тихо розреготався. — Це взагалі мені ні до чого.

— Не кажи дурниць, Юне.

— Я й не кажу, Теа. Ми з тобою набагато важливіші. Скажу, що я не жадаю посади управителя, й ми повідомимо всім про заручини. Я можу опікуватися іншим. Економістів Армія теж потребує.

— Ні, Юне, — злякано заперечила вона. — Ти найкращий і маєш працювати на тій посаді, де з тебе буде найбільше користі. Рікард мені брат, але йому бракує... твоєї метикуватості. З оголошенням про заручини можна наразі не поспішати.

Юн знизав плечима.

Теа поглянула на годинник:

— Сьогодні маєш піти до півночі. Бо Емма вчора у ліфті казала, що занепокоїлась, почувши, як у мене серед ночі гримнули двері.

Юн опустив ноги додолу.

— Не розумію, як тільки ми можемо тут мешкати.

Вона докірливо глянула на нього:

— Тут ми принаймні дбаємо одне про одного.

— Еге ж, — зітхнув Юн. — Дбаємо. Тоді добраніч.

Вона присунулась до нього. Запустила руку під сорочку, й він здивовано відчув, що рука у неї упріла, ніби вона щойно розтиснула кулак. Вона припала до нього. Її дихання стало частішим.

— Теа, ми не маємо...

Вона завмерла, потім, зітхнувши, прибрала руку.

Він був спантеличений. Дотепер Теа не намагалася торкнутися його, ба навіть ніби побоювалася трішки фізичного контакту. Й він цінував у ній таку сором'язливість. Вона наче заспокоїлась, коли після першого побачення він сказав їй, що у статуті зазначено: «Армія спасіння вважає утримання до шлюбу християнським взірцем». Попри те, що дехто вважав, що слово «взірець» та «припис», яке у статуті вживають у стосунку до тютюну та алкоголю, все ж таки

нерівнозначні, він не вважав за потрібне через такі тонкощі порушувати дану Богові обітницю.

Він обійняв її, підвівся, вийшов у туалет. Замкнувся, відкрив кран з водою. Підставив руки під цівку, дивлячись у люстерко, де відбивалося обличчя чоловіка, який мав би бути щасливим. Треба зателефонувати Рагнхільд. Покласти цьому край. Юн глибоко вдихнув. Він *дійсно* щасливий. Просто деякі дні часом напруженіші за решту.

Він витерся й повернувся до Теа.

Приймальня у травмопункті на Стургата, 40, заллята різким білим світлом, у цей час доби, як і завжди, скидалася на людський звіринець. Якийсь наркоман тремтячи підвівся й пішов за двадцять хвилин по тому, як прийшов Харрі. Зазвичай вони й десяти хвилин висидіти були неспроможні. Харрі чудово їх розумів. Він досі відчував смак спиртного у роті; він розбудив старих його друзяк, що заворушилися й заметушилися на припоні всередині. Нога страшенно боліла. А відвідини контейнерного складу — утім, як і дев'яносто відсотків дій поліції, — були даремними. Гарзд, побачення з Бет Девіс відкладемо до наступного разу, пообіцяв він собі.

— Харрі Холе?

Харрі підвів голову — перед ним стояв чоловік у білім халаті.

— Я.

— Ходіть зі мною.

— Дякую, та, як на мене, зараз її черга. — Харрі кивнув у бік дівчинки, яка сиділа, затуливши обличчя долонями.

Лікар нахилився до нього:

— Вона тут уже вдруге за вечір, зачекає.

Накульгуючи, Харрі пішов слідом за білим халатом по коридорові, увійшов у тісний кабінет із письмовим столом та простенькою книжковою шафкою. Жодних особистих речей.

— Я гадав, поліція має власних лікарів, — мовив лікар.

— Аж ніяк. Зазвичай нас навіть без черги не пропускають. А як ви збагнули, що я з поліції?

— Даруйте. Мене звати Матіас. Просто йшов коридором і зауважив вас.

Лікар, всміхаючись, простягнув руку. Зуби рівнеські, всі як один. Такі рівненькі, що враз вигулькує думка, що то вставна щелепа, але то лише миттєве враження, бо обличчя чоловік має таке саме симетричне, чисте, з правильними рисами. Очі блакитні, зі смішливими брижиками навколо очей, долоня суха, міцний потиск рук. Просто як у романі про лікарське життя, міркував Харрі. Лікар з теплими руками.

— Матіас Лунн-Хельгесен, — мовив чоловік, запитливо дивлячись на Харрі.

— Зрозуміло. Гадаєте, я маю знати, хто ви такий?

— Ми зустрічались. Минулого літа. На вечірці у садку, в Ракелі.

Харрі просто заляк, почувши її ім'я з чужих вуст.

— Невже?

— Загалом, це я... — поспіхом і тихцем мовив Матіас Лунн-Хельгесен.

Харрі пирхнув й повільно кивнув.

— Мені дуже болить.

— Розумію. — Обличчя Лунн-Хельгесена набуло серйозно-співчутливого виразу.

Харрі підгорнув штанину.

— Отут.

— А, от ви про що? — Матіас Лунн-Хельгесен трохи ніяково посміхнувся. — Що трапилось?

— Пес вкусив. Чи можете обробити рану?

— Пусте. Кровотеча спиниться. Я промію рану й накладу пов'язку з ліками. — Він нахилився ближче. — Ото так, три дірки від зубів, зробимо ін'єкцію від правця.

— До самої кістки прокусив.

— Зазвичай саме так і видається.

— Та ні, собака дійсно... — Харрі змовк і почав дихати носом. Він раптом уторопав. Матіас Лунн-Хельгесен гадає, що він напідпитку. Й,

зрештою, цілком слушно. Поліцейський у подертім пальті, вкушений собакою, із заплямованою репутацією, та ще й випивкою від нього тхне страшенно. Мабуть, саме таким він його й опише Ракелі, розповідаючи, що її колишній коханець знову зірвався.

— ...Направду добряче прокусив... — доказав Харрі.

Розділ 4

Понеділок, 14 грудня. Прощання

— *Trka!* — він рвучко сів на постелі, почувши луну власного голосу в порожніх білих стінах готельного номера. Телефон на нічному столикові розривався. Він схопив слухавку.

— This is your wake-up call...³

— *Hvala*, — подякував він, хоч добре знав, що голос з автовідповідача.

Він у Загребі й сьогодні летить до Осло. Щоб виконати надважливу роботу. Останню.

Він заплющився. Знов наснився сон. Не про Париж і не про решту замовлень, адже вони ніколи йому не снилися.

³ Це ваш дзвінок-будильник... (англ.)

Завжди снівся Вуковар. Саме та осінь. Саме та облога.

Сьогодні уві сні він знову біг. Знову під дощем, знов у той вечір, коли батькові відтяли руку. За чотири години він помер, хоча лікарі казали, що операція була вдалою. Серце просто зупинилося. Й тоді він утік від матері, втік у морок, під дощ, до річки, стискаючи у руках батьківський пістолет, на позиції сербів, а вони запустили освітлювальну ракету й почали обстрілювати його, але він не зважав, чув лише, як з хляскотом кулі поцілювали у схил, та раптом схил зник, а він впав у величезну вирву. Й вода проковтнула його, проковтнула всі звуки, й запала тиша, він силкувався бігти під водою, але не рушив з місця. Відчуваючи, як закладають руки та ноги й оповиває сон, зауважив, як у непроглядній темряві щось червоніло — ніби птах, що махає крилами під час уповільненої зйомки. А прийшовши до тями, вже лежав закутаним у вовняну ковдру, над головою гойдалася гола лампа, а від сербської стрілянини у рота сипалася зі стелі земля та тиньк. Він їх повипльовував й почув, як хтось, нахилившись до нього, мовив, що з вирви з водою його витяг власноруч капітан Бобо. Й тицьнув на лисого чоловіка біля сходів, що йшли нагору з бункера. Чоловік був вдягнений у форму, з червоною хусткою на шії.

Він знов розплющився, глянув на термометр, який поклав поруч на столик. З листопада температура не підіймалася вище шістнадцяти градусів, хоча готельна адміністрація запевняла, що опалення увімкнене на повну потужність. Треба поспішати, автобус до аеропорту стоятиме біля входу за півгодини.

Дивлячись у люстерко над мийкою, він силкувався згадати обличчя Бобо. Але воно, наче спалахи північного сяйва, розтало від його погляду. Телефон знову задзеленчав.

— *Da, majka*.⁴

Він поголився, нашвидкуруч витер обличчя й вдягнувся. Добув із сейфа одну з двох металевих коробок, розкрив. «Л'яма-мінімакс-субкомпакт», на сім набоїв, шість у барабані, сьома куля у стволі. Він розібрав зброю, розклав складові по чотирьох кишеньках під кріпленнями валізи по кутках. Якщо на митниці валізу надумують просвітити, метал кріплень сховає деталі зброї. Ідучи геть, він перевірів, чи на місці паспорт та конверт з квитком, що вона дала, а також з фото об'єкта та даними про час та місце. Все трапиться завтра о сьомій вечора у людному місці. Вона казала, що це завдання ризикованіше за попереднє. Але він не

⁴ Так, мамо (серб. — хорв.).

боявся. Часом він гадав, що загубив здатність до цього, що того вечора її ампутували укупі з батьковою рукою. А Бобо казав, що коли не боїшся — твоє життя довго не триватиме.

Загреб за вікном прокинувся, безсніжний, посірілий від туману, з обличчям виснаженим та зібганим. Стоячи біля під'їзду, він міркував, що незабаром, вже за кілька днів, вони поїдуть на Адріатичне море, у маленьке містечко, у маленький недорогий готель, до сонечка. Й побалакають про нову домівку.

Вже б час автобусові прибути. Він вдивлявся у туман. Як вдивлявся тієї осені, скрутившись біля Бобо й надаремно силкуючись розгледіти щось за білою завісою. Тоді він був посильним, носив депеші, адже користуватися радіозв'язком вони не могли: серби слухали діапазон частот цілком. А він, маленький та верткий, був спроможний пробігти, не нахилиючись, між окопами. Але сказав Бобо, що хоче підривати танки.

Бобо захитав головою:

— Ти — зв'язковий. Передаєш важливі повідомлення, сину. Про танки у мене є кому подбати.

— Але вони бояться. А я — ні.

Бобо звів брови:

— Ти ще малий.

— Через те, що кулі заскочать мене тут, я старшим не стану. А ти сам казав, що якщо не зупинити танки, вони захоплять місто.

Бобо довго дивився на нього, потім урешті промовив:

— Треба поміркувати.

Вони мовчки сиділи, дивилися у білу запону, не відрізняючи, де білий осінній туман, а де — дим від руїн міста.

— Вночі я послав Мірко та Франьо до проходу в пагорбах, звідки йдуть танки, — кахикнувши, промовив Бобо. — Вони мали сховатися й прикріпити вибухівку до танків. Знаєш, що трапилось?

Він кивнув. Бачив у біноклі трупи Франьо та Мірко.

— Якби вони були меншими, мабуть, зуміли б сховатися в улоговинах на схилах, — мовив Бобо.

Хлопчик втер рукою шмарклявий ніс.

— А як вибухівка прикріпляється до танка?

Зранку він повернувся до своїх, тремтячи від холоду, увесь брудний. За його спиною, на пагорбі, стояли два підірваних сербських танки, з відкритих ляд йшов дим. Бобо схопив його, поставив на дно окопу й переможно вигукнув:

— У нас народився маленький Спаситель!

Того ж дня, коли Бобо надиктував депешу, котру по радіо передадуть у Ставку, у центр, він

отримав шифроване ім'я, й це ім'я залишиться за ним, допоки серби не захоплять й не обернуть на руйновище його рідне місто, не вб'ють Бобо, не винищать лікарів та пацієнтів у лікарні, не переловлять й не замордують всіх, хто чинив опір. Гіркий парадокс імені, яким нарекли його ті, кого він не зумів урятувати. *Mali spasitelj*. Маленький Спаситель.

Червоний автобус виринув з туману.

Нарадча кімната у червоній зоні на шостому поверсі гуділа від тихих розмов та приглушених смішків, коли увійшов Харрі й задоволено зазначив, що розрахував час свого приходу правильно. Метушня на початку, тістечка, обмін дружніми шпильками й жартами, до яких люди мають схильність, прощаючись з кимось для себе важливим, уже минули. Саме час дарувати подарунки і промовляти трохи багатослівні й пишномовні промови, до яких люди схильні на публіці, а не віч-на-віч.

Харрі обійшов поглядом присутніх і зауважив усього три по-справжньому привітних обличчя — свого шефа Б'ярне Мьоллера, що йде від них, поліцейського Халворсена та Беати Льонн, молодій начальниці криміналістичного відділу. Решта не дивились на нього, утім, як і він на них. Адже ніхто не тримав у таємниці те, що Харрі в управлінні не

любили. Мьоллер якось сказав, що більше за буркотливих п'яниць люди не люблять лише великих буркотливих п'яниць. Харрі, буркотливий п'яниця з метр дев'яносто три зросту, та ще й блискучий слідчий, але це не надто зараджувало. Всі знали, що якби не Б'ярне Мьоллер, Харрі б давно вже потурили з поліції. А тепер Мьоллера вже не буде, й всі чудово розуміли, що керівництво тільки й чекає на те, щоб Харрі оступився. Хай як парадоксально, але наразі захищало Харрі саме те, завдяки чому він назавжди став аутсайдером: він уколошкав одного зі своїх. Принца. Тома Волера, інспектора з відділу убивств, який попередні вісім років був в Осло одним з тіньових керівників розгалуженої мережі контрабандистської торгівлі зброєю. Том Волер сконав у калюжі крові у підвалі однієї з висотних багатоповерхівок на Кампені, й три тижні по тому під час нетривалих урочистостей у їдальні начальник Головного управління поліції, зціпивши зуби, відзначив Харрі за внесок у очищення поліцейських лав. І Харрі подякував.

— Спасибі, — мовив він, звівши очі лиш для того, щоб переконатися, що всі відводять погляд. Узагалі, він хотів висловити вдячність лише цим єдиним словом, але очі, що дивились убік від нього, й криві осмішки раптом розлютили його, тож він додав таке: — Тепер, мабуть, важче буде мені колоти очі, адже у пресі думатимуть, що нападають

на мене з остраху, бо я можу когось іще вивести на чисту воду.

Тоді вони нарешті подивилися на нього. Недовірливо. Але він вів далі:

— Нема чого витріщати баньки, хлопці. Том Волер був інспектором у відділі убивств й використовував службу посаду у протизаконній діяльності. Він звався Принцом, а як ви всі знаєте... — На цих словах Харрі замовк, обвів поглядом зібрання, а потім, дивлячись просто на начальника Головного управління поліції, доказав: — Де є принц, там зазвичай є і король.

— А що, старий, замислився?

Харрі звів очі. Халворсен.

— Про королів розмірковую, — відповів Харрі, беручи чашку з кавою, яку простягнув йому молодий колега.

— До речі, он наш новий голова, — мовив Халворсен.

Біля столу з подарунками стояв чоловік у синьому костюмі, розмовляючи з начальником поліції та з Б'ярне Мьоллером.

— Це і є Гуннар Хаген? — Харрі відсьорбнув кави. — Новий бос?

— Еге ж. Комісар Хаген. Таке він має звання.

— Хіба?

— Комісар Хаген. Чотири з гаком місяці тому всі звання змінили.

— Невже? Я, певно, у той час нездужав. А ти й досі лише поліцейський?

Халворсен посміхнувся.

Новий комісар мав енергійніший та молодший за свої п'ятдесят три, як зазначалося в інформаційному бюлетені, вигляд. Не сказати, щоб високий, радше середнього зросту, міркував Харрі. І худий. Виразні м'язи навколо рота та на шиї свідчили про аскетичний спосіб життя. Рот прямий, рішучий, підборіддя висунуте уперед — можна сказати, що вольове, або просто випнуте. Чорне волосся вінком облямовувало лисину, але було таким густим, що вигулькувала думка, чи не обрав собі комісар просто надексцентричну зачіску. Кострубаті мефістофелівські брови принаймні свідчили, що волосся на його тілі росте буйно.

— Напрямки з армії, — мовив Харрі. — Може, влаштує у нас ранкову перевірку.

— Він ніби був гарним поліцейським, перш ніж вирішив змінити шлях.

— Чи ти про те, що він сам про себе написав у бюлетені?

— Втішливо чути, Харрі, що ти маєш позитивний настрій.

— Я? Певна річ. Я завжди ладен надати заслужений шанс новачкам.

— Один шанс. — До них підійшла Беата Льонн. Відкинула набік коротке біляве волосся. — Ти ніби накульгуєш, Харрі.

— Учора ввечері на контейнерному складі наскочив на зубатого вартового собаку.

— Що ти там робив?

Перш ніж відповісти, Харрі поглянув на Беату. Керівна посада пішла їй на користь. Та й криміналістичному відділові загалом. Беата завжди вирізнялася тямущістю та професійністю, утім, він не бачив безперечних лідерських якостей у старанній, але сором'язливій дівчині, коли вона після закінчення Поліцейської академії прийшла у відділ крадіжок.

— Лише хотів глянути на контейнер, у якому знайшли Пера Голмена. Скажи-но, як він утрапив на склад?

— Обценьками перекусив замок. Вони поряд з ним лежали. А ти як втрапив?

— Що ще ви знайшли, окрім обценьків?

— Харрі, немає нічого, що б свідчило...

— Я так і не кажу. Але що ще?

— А яка твоя думка? Усілякі дрібниці: доза героїну, пластиковий пакунок з тютюном. Знаєш, вони збирають тютюн з недопалків. Й, певна річ, майже крону грошей.

— А «Беретта»?

— Серійний номер спиляно, але сліди спиляння знайомі. Зброя контрабандна, часів Принца.

Харрі зауважив, що Беата уникає називати Тома Волера на ім'я.

— Гм. А аналіз крові вже готовий?

— Так, — кивнула Беата. — Хлопчака був чистий, принаймні не під кайфом. Себто був при тямі, здатний на самогубство. Чому ти питаєш?

— Мені випала втіха повідомити цю новину батькам.

— О-о-х! — одноголосно вигукнули Льонн та Халворсен. Таке з ними траплялося чимраз частіше, хоча роман їхній тривав усього півтора року.

Начальник Головного управління поліції кахикнув, й усі озирнулися у бік столу з подарунками, позамовкавши.

— Б'ярне просить слова, — мовив начальник, гойднувся на підборах й, потримавши паузу, додав: — І ми охоче його надамо.

Товариство в нарадчій загигикало. Б'ярне Мьоллер ледь посміхнувся начальникові.

— Дякую, Турлейфе. Й дякую тобі за подарунок на прощання. Й окрема подяка всім за розкішну картину. — Він кивнув у бік столу з подарунками.

— Це від усіх? — перепитав Харрі Беату.

— Так. Скарре з кимось збирали кошти.

— А я й не чув.

— Мабуть, вони про тебе забули.

— А тепер я від себе роздам подарунки, — мовив Мьоллер. — Як то кажуть, зі спадку. По-перше, оцю лупу. — Він приставив її до обличчя, й всі засміялися, побачивши перекручені риси обличчя колишнього комісара. — Її отримає дівчина, яка стала так само гарним слідчим та поліцейським, як і її батько. Нагород за свою працю вона не отримує, але саме завдяки цій дівчині наш відділ працює швидко й оперативно. Як ви всі знаєте, її вивчали фахівці, позаяк вона є рідкісним, так званим *fusiform gyrus*, тобто запам'ятовує будь-яке обличчя, яке колись бачила.

Харрі зауважив, що Беата зашарілася. Вона не любила привертати до себе увагу, а надто через таку свою рідкісну здатність, через яку її повсякчас звали на упізнання рецидивістів на гидких відеоплівках з місця пограбування.

— Сподіваюсь, — вів далі Мьоллер, — це обличчя ти не забудеш, хоч певний час не бачитимеш його. А якщо завагаєшся, скористайся ось цією штуkenцією.

Халворсен легенько штовхнув дівчину в спину. А коли Мьоллер, подарувавши лупу, ще й обійняв її, заgrimіли оплески, й у Беати навіть чоло почервоніло.

— Далі, крісло з мого робочого місця. Адже як я знаю, мій наступник, Гуннар Хаген, вимагав нове, з чорної шкіри, з високою спинкою й рештою витребеньок. — Мьоллер посміхнувся Гуннару Хагену, але той у відповідь лише кивнув не посміхнувшись. — Крісло успадковує поліцейський із Стейнк'ера, котрого посадили в один кабінет з нашим найголовнішим бешкетником. На зламаний стілець. Гадаю, Молодший, він тобі стане у пригоді.

— Ура! — мовив Халворсен.

Всі засміялись, повернувшись до нього, Халворсен теж засміявся.

— Й нарешті, на допомогу тому, до кого маю надзвичайне ставлення. Моєму кращому слідчому й найстрашнішому жахіттю. Людині, яка завжди керується власним чуттям, власним планом і — на превеликий жаль для нас, що намагаються зібрати усіх вас на ранкову нараду в точно визначений час, — власним годинником. — Мьоллер добув з кишені наручного годинника. — Сподіваюсь, він допоможе тобі жити у тому самому часі, що й решта. Принаймні я більш-менш накрутив його на годинник відділу вбивств. І, Харрі, чимало у цьому лежить поміж рядків.

Ріденькі оплески. Харрі вийшов уперед, взяв подарунок — годинник невідомої марки на простому шкіряному ремінці.

— Дякую, — мовив він.

Вони обійнялися.

— Я підкрутив його на дві хвилини наперед, щоб ти не запізнювався, — прошепотів Мьоллер. — Далі — жодних застережень, чини, як вважаєш за потрібне.

— Спасибі, — подякував Харрі. Йому здалося, що Мьоллер обіймав його надто міцно й довго. Він нагадав собі покласти на стіл власний подарунок, що прихопив з дому. На щастя, він не розкривав пластиковий пакунок з диском «Все про Єву».

Розділ 5

Понеділок, 14 грудня. «Сторожова Вежа»

Юн знайшов Роберта на Кіркевейєн, на задвірку «Фретексу». Обіпершись на одвірок й схрестивши руки на грудях, Роберт спостерігав за вантажниками, які тягали з авто до складу чорні пластикові чували. Вантажники випускали з рота хмаринки білої пари та лаялися різними мовами та діалектами.

— Гарний вилов? — спитав Юн.

Роберт знизав плечима:

— Люди радо віддають свій літній гардероб, щоб наступного року купити новий. Але ж нам зараз потрібні зимові речі.

— Колоритна мова у твоїх хлопців. Що, параграф дванадцятий? Відробляють соціальною працею замість ув'язнення у в'язниці?

— Я вчора підрахував. Тих, хто відбуває тут покарання, вдвічі більше за тих, що прийняли Ісуса.

Юн усміхнувся:

— Неоране поле для місіонера. Треба б зорати.

Роберт покликав одного з вантажників, той приніс йому пачку цигарок. Роберт встромив у зуби цигарку без фільтру.

— Кинь цигарку, — мовив Юн. — Солдатська обітниця. Прочуханка ж буде тобі.

— А я, брате, палити не збирався. А ти чому прийшов?

Юн знизав плечима:

— Та просто потеревенити.

— Про що?

Юн ледь гигикнув:

— Як на мене, для братів звична справа — часом погомоніти.

Роберт, кивнувши, сплюнув з язика тютюнові крихти.

— Твоє «гомоніння» зазвичай зводиться до напучування мене, як мені жити.

— Припини.

— Що ж тоді?

— Нічого, просто знати хотів, як ся маєш.

Роберт, викинувши цигарку з рота, сплюнув у сніг. Потім підвів голову, примружившись, глянув на хмарову запону, білу та високу.

— Мені до смерті остогидла ця праця. До смерті набридла квартира. До смерті остогидла ця суха лицемірна капрالیха, що тут керує усім. Якби вона не була така незугарна, я б... — Роберт єхиднувато посміхнувся, — відпорав цій шкапі трухлявий зад.

— Холодно, — мовив Юн. — Може, зайдімо усередину?

Роберт провів брата у малесеньку контору, сів у жорстке крісло, що заледве втиснулося поміж заваленим стосами паперів столом, маленьким вузьким віконечком, що виходило на задвірок, й червоно-жовтим стягом Армії спасіння, на якому вибито девіз «Вогонь та кров». Юн прибрав зі стільця стос паперів, що частково пожовкли від давності. Як знав Юн, Роберт поцупив цього стільця у студентського об'єднання «Майорстюа», що розташовувалось за стіною.

— Вона каже, що ти прогулюєш, — мовив Юн.

— Хто?

— Капрал Руе. — Він кисло всміхнувся. — Трухлявий зад.

— Боже, отже, вона телефонувала тобі, хіба ні? — Роберт копірсавав ножем стіл, а потім

вигукнув: — Ой, я ж геть забув, ми ж тепер маємо нового управителя, начальника всієї цієї лавочки!

— Наразі ще нікого не вибрали. Так само можуть і Рікарда призначити.

— Whatever, ⁵ — пробурмотів Роберт і видлубав у столі два півкола, щоб вийшло щось на кшталт маленького серця. — Ти вже цілком висловився, сказавши, що хотів, але перш ніж ти підеш, чи не заплатиш мені п'ятсот крон за позавтрашне чергування?

Юн добув гаманець, порахував гроші, поклав перед братом на столі. Роберт провів ножем по підборіддю. Чорна щетина зашурхотіла.

— Й ще хочу дещо тобі нагадати.

Юн ковтнув слину, знаючи, якими будуть його слова.

— Що?

За вікном за спиною Роберта він зауважив, що пішов сніг, але через тепло, що здіймалося із задвірку, легкі сніжинки ніби позавмирили у повітрі, наче прислухаючись.

Роберт уткнув ніж у середину серця.

— Якщо я побачу тебе поряд з тією дівчиною... — обхопивши долонею руків'я, він нахилився уперед. Під його вагою лезо з тріскотом

5 Байдуже (англ.).

глибоко увігналося в сухе дерево. — Я тебе знищу, Юне. Присягаюсь.

— Не потурбую? — почувлося з дверей.

— Певна річ, ні, пані Руе, — надміру ввічливо відповів Роберт. — Брат саме збирався йти.

Начальник Головного управління поліції та новий комісар поліції Гуннар Хаген позамовкали, коли Б'ярне Мьоллер увійшов у свій кабінет. Тобто вже не свій.

— Отже, чи до вподоби тобі краєвид? — спитав Мьоллер, сподіваючись, що голос його пролунав бадьоренько. Й додав: — Гуннаре. — Дивне відчуття — промовляти це ім'я.

— Та-а, у грудні Осло завжди понуре, — одказав Гуннар Хаген. — Подивимось, може, й цьому можна зарадити.

Мьоллер хотів спитати, що він має на думці, але змовчав, зауваживши, що начальник поліції погідливо захитав головою.

— Я саме розповідав Гуннару певні подробиці щодо наших працівників. Конфіденційно, сказати б — між нами.

— Так, ви ж бо давно знаєтеся.

— Звісно, — мовив начальник. — Ми з Гуннаром знаємося ще з часів Поліцейської академії.

— У резюме зазначено, що ви щороку берете участь у Перегонах біркебейнерів,⁶ — мовив Мьоллер Гуннару Хагену. — А чи знаєте, що наш начальник теж щороку бере там участь?

— Певна річ. — Хаген усміхнено кинув оком на начальника поліції. — Часом ми разом беремо участь. І намагаємося збороти один одного на фінішному ривку.

— Невже? — весело мовив Мьоллер. — Отже, якби наш бос сидів у кадровій комісії, то були б підстави гадати, що ви втрапили до нас завдяки знайомству.

Начальник поліції сухо гигикнув, застережливо глянувши на Б'ярне Мьоллера.

— Я саме розповідав Гуннарові про людину, якій ти зробив досить щедрий дарунок.

— Про Харрі Холе?

— Про нього, — кивнув Гуннар Хаген. — Пригадую, він відправив на той світ якогось поліцейського інспектора через неприємну справу про контрабанду. Як я чув, він у ліфті відірвав йому

⁶ Гонка біркебейнерів — щорічна лижна гонка між містами Рена та Ліллекхаммер, дистанція 58 км, учасники біжать з вантажем 3,5 кг; вшановують пам'ять двох біркебейнерів (воїнів громадянської війни в Норвегії в кінці XII ст.), котрі, за переказами, у 1206 р. перенесли цим маршрутом дворічного принца Хокона.

руку. А згодом були підозри, що саме через нього стався витік у пресу. Недобре.

— По-перше, у «неприємній справі про контрабанду» йдеться про професійну злочинну організацію, котра укорінилася у поліції й кілька років засипала Осло дешевою стрілецькою зброєю, — мовив Б'ярне Мьоллер, ретельно приховуючи роздратування. — Й попри спротив, який чинили тут, в управлінні, Харрі Холе самотужки розкрив цю справу по кількох роках ретельної поліцейської праці. По-друге, він убив Волера, захищаючи власне життя, а руку Волерові відтяло ліфтом. А по-третє, ми не маємо жодних свідчень стосовно того, хто і що збавкнув пресі.

Гуннар Хаген та начальник поліції перезирнулися.

— Хай там як, — мовив начальник, — але ти, Гуннаре, будь з ним насторожі. Як мені відомо, нещодавно його покинула кохана. А ми знаємо, що у таких людей, як Харрі, такі події часто спричиняють повернення згубних звичок. Певна річ, із цим ми не будемо миритися, попри те, що він розкрив безліч серйозних справ.

— Отже, намагатимусь тримати його у шорах, — мовив Хаген.

— Він — інспектор, — Мьоллер заплющився. — Не рядовий. Шор не полюбляє.

Гуннар Хаген повільно кивнув, погладжуючи густий вінок на потилиці.

— Ти коли починаєш у Бергені... Б'ярне? — Хаген опустил руку.

Мьоллер міг би дати голову на відсіч, що й Хагену було незвично промовляти його ім'я.

Харрі крокував вулицею Уртегата й за взуттям зустрічних перехожих бачив, що невдовзі дістанеться «Сторожової Вежі». Хлопці з відділу наркотиків не дарма казали, що армійські склади обмундирування роблять величезний внесок в упізнання наркоманів. Бо завдяки Армії спасіння військове взуття рано чи пізно потрапляє на ноги наркомана. Улітку — блакитні кросівки, узимку — високі чорні чоботи, які разом із зеленим пластиковим пакунком та пайкою з Армії спасіння правили наркоманам за уніформу.

Штовхнувши двері, Харрі кивнув охоронцеві Армії, одягнуеному у светр з каптуром.

— Нічого немає? — спитав охоронець.

Харрі помацав кишені.

— Нічого.

На табличці, що висіла на стіні, застерігали, що спиртне треба лишати коло дверей, а перед тим як піти, його можна забрати. Харрі знав, що вони не вимагали здавати наркотики, адже розуміли, що

жоден наркоман з цим добром ніколи не розлучиться.

Увійшовши, Харрі налив собі кави й сів на лавку коло стіни. «Сторожова Вежа» — це кав'ярня Армії спасіння, такий собі сучасний різновид пунктів харчування, де всіх нужденних безкоштовно годували бутербродами та кавою. Світле, затишне приміщення, яке відрізнялося від звичайних закладів лише клієнтурою. На дев'яносто відсотків — наркомани-чоловіки, решта — жінки. Відвідувачі їли хліб з коричневим та білим сиром, читали газети, спокійно теревенили. Тут була зона відпочинку, нагода відігритися та перевести дух, на певний час призупинивши пошуки нової дози на день. Поліцейські агенти часом навідувались у заклад, але за негласної умови арешти тут ніколи не проводили.

Чоловік за столиком неподалік від Харрі завмер, звисивши голову до столу, чорні пальці тримали цигарковий папір — поруч були розкидані по столу недопалки.

Харрі дивився у спину тендітної жіночки у формі. Вона стояла біля столика з чотирма обрамленими світлинами, змінювала догорілі стеаринові свічки. На трьох світлинах було зображено якихось людей, на четвертій — хрест та напис на білому тлі. Харрі підвівся й підійшов до жінки.

— Що це? — спитав він.

Чи то через витончену шию та м'які рухи, чи то через гладеньке, чорне, як ніч, просто надприродно блискуче волосся, Харрі спала на думку кішка, ще перш ніж дівчина озирнулася. А коли він побачив личко з непропорційно широким ротом, маленьким, достоту як у японських коміксах, носиком, враження ще посилилось. Але найперше — її очі. Він не спромігся чітко визначити, але було у її очах щось неправильне.

— Листопад, — мовила дівчина.

Голос мала глибокий, спокійний, м'який, і Харрі мимоволі спало на думку, чи справді він даний природою, чи вона просто навчилася цієї манери розмовляти. Він знався з жінками, котрі змінювали голос так, як декотрі змінюють вбрання. Один голос вдома, інший — для першого враження й появ у товаристві, третій — для нічної близькості.

— У якому сенсі? — перепитав він.

— Ті, що померли у листопаді.

Поглянувши на світлини ще раз, Харрі, нарешті, збагнув, у чому річ.

— Четверо? — тихо промовив він. Перед одним зі знімків лежала цидулка, кострубаті літери олівцем.

— У середньому помирає один клієнт на тиждень. Чотири — звичайна річ. Поминають у першу середу щомісяця. У вас хтось...

Харрі похитав головою. «Коханий мій Одде...» — так починалася цидулка. Без квітів.

— Чим я можу прислужитися вам? — спитала дівчина.

Ні, мабуть, у її репертуарі немає інших голосів, окрім цього, глибокого, приємного.

— Пер Голмен, — повів він і змовк, не знаючи, що сказати ще.

— Так, бідолашний Пер. Поминатимуть у січні.

Харрі кивнув:

— У першу середу.

— Саме так. Приходьте, брате, радо зустрінемо.

Слово «брате» пролунало з її вуст легко й невимушено, ніби щось щире, а не напівмеханічний додаток. І на якусь мить Харрі майже повірив їй.

— Я поліцейський слідчий, — мовив до неї.

Вони так різнилися у зрості, що їй довелося відкинути голову назад, щоб зазирнути йому в обличчя.

— Скидається, наче я вже вас бачила, щоправда, дуже давно.

Харрі кивнув:

— Можливо. Я заходив сюди, але вас не бачив.

— Я тут лише на півдня. Решту часу сиджу у штаб-квартирі Армії спасіння. А ви працюєте у відділі наркотиків?

Харрі заперечно похитав головою:

— Ні, у відділі убивств.

— У відділі убивств? Але ж Пера не...

— Може, сядемо?

Вона нерішуче роззирнулась.

— Багато роботи? — спитав Харрі.

— Навпаки, незвично спокійно. Зазвичай ми видаємо майже тисячу вісімсот бутербродів на день. Але сьогодні виплачують соціальну допомогу.

Дівчина покликала одного з хлопців за стійкою, той відповів, що підмінить її при потребі. А разом з тим Харрі почув і її ім'я — Мартіна. У чоловіка, що тримав цигарковий папір, голова впала ще нижче.

— Дещо лишилось незорозумілим, — пояснив Харрі, коли вони сіли. — Розкажіть, що він був за людина?

— Важко сказати. — Вона зітхнула, дивлячись на запитливий вираз обличчя Харрі. — У наркоманів з таким багаторічним стажем, як у Пера, мозок вже настільки зруйновано, що про особистість важко вести мову. Потяг до наркотиків заступає решту всього.

— Розумію, але я про те, яким він був... для людей, що близько з ним зналися...

— Боюся, нічим у цьому вам не зараджу. Спитайте у його батька, на що обернувся його син як особистість. Він багато разів приходив сюди, забирав його. Та врешті-решт відступився. Пер почав поводитися вдома вкрай вороже, бо вони позамикали від нього всі цінні речі. Вони просили мене дивитися за хлопцем. Я відповіла, що ми зробимо все, на що спроможні, але дива обіцяти не можемо. Так і трапилось...

Харрі глянув на дівчину. Її обличчя набуло звичного для соціальних працівників смиренного виразу.

— Справжнісіньке пекло. — Харрі почув литку.

— Мабуть, треба самому бути наркоманом, щоб зрозуміти все до краю.

— Я про життя його батьків.

Мартіна промовчала. До сусіднього столика підійшов хлопець у драній надимнутій куртці. Відкривши прозорий пластиковий пакунок, витрусив купу сухого тютюну. Мабуть, добутого з сотень недопалків. Тютюн засипав і цигарковий папір, і чорні пальці непорушної постаті, що сиділа там.

— Щасливого Різдва, — мовив хлопець і поплівся геть старечою ходою, властивою наркоманові.

— То що ж лишилось незрозумілим? — спитала Мартіна.

— Аналіз крові показав, що він не був під кайфом.

— То й що?

Харрі дивився за сусідній столик. Чоловік, що сидів там, відчайдушно силкувався скрутити цигарку, але пальці не слухались його. Рудою щокою покотилася сльоза.

— Я знаю, що воно таке — бути під кайфом, — мовив Харрі. — Ви не чули бува, чи він комусь не заборгував грошей?

— Ні. — Її відповідь була короткою й рішучою. Такою короткою та рішучою, що Харрі вгадав, якою буде відповідь на наступне питання.

— Але ви, певно, могли б...

— Ні, — не дала доказати вона. — Не можу я випитувати. Ці люди нікому не цікаві, й я тут для того, щоб допомагати їм, а не переслідувати.

Харрі довго дивився на неї.

— Маєте рацію. Даруйте, більше не питатиму.

— Дякую.

— Тільки одненьке останнє питання.

— Гаразд.

— Чи ви... — У голові промайнуло: дарма це я, схибив. — Чи ви повірите, коли я скажу, що мені вони не байдужі?

— А чи варто?

— Я ж розслідую обставини смерті людини, котру всі вважають безперечним самогубцем і яка всім байдужа.

Вона мовчала.

— Смачна у вас кава. — Харрі підвівся.

— На здоров'я. Благослови вас Бог.

— Дякую, — відповів Харрі й, на свій подив, відчув, що у нього палають вуха.

Підійшовши до виходу, Харрі зупинився біля охоронця, озирнувся, але вона вже пішла. Охоронець у светрі з каптуром запропонував йому зелений пакунок з пайкою, але він, подякувавши, відмовився. Щільніше запнув пальто, вийшов на вулицю, де багряне призахідне сонце вже занурювалося у води Осло-фіорда, й попростував до Акера. Біля «Ейки», просто у заметі, стояв хлопець у драній надимнутій куртці, один рукав він підгорнув, з вени на передпліччі стирчав шприц. Він усміхався, дивлячись крізь Харрі та морозяну поволоку над Грьонланном.

Розділ 6

Понеділок, 14 грудня. Халворсен

Пернілла Голмен здавалася ще тендітнішою, сидячи у кріслі на Фреденборгвейєн і дивлячись на Харрі великими заплаканими очима. На колінах тримала обрамлену синову світлину.

— Тут він має дев'ять рочків, — мовила вона.

Харрі мимоволі ковтнув клубок у горлі. Почасти через те, що, дивлячись на усміхненого хлопчину в рятивному жилеті, нікому й на думку не спаде, що він скінчить своє життя у контейнері з кулею у скроні. Почасти тому, що знімок нагадував йому про Олега, котрий часом, забувшись, кликав його татом. Чи багато часу знадобиться йому, щоб називати батьком Матіаса Лунн-Хельгесена?

— Біргер, мій чоловік, зазвичай ходив шукати його, коли хлопець зникав на кілька днів, — вела далі Пернілла Голмен. — Хоча я просила його припинити шукати, не могла більше стерпіти присутності Пера.

— Чому? — швидко спитав Харрі. Решта зачекає.

Біргер Голмен поїхав у ритуальне бюро, розповіла вона, коли Харрі не попередивши подзвонив у двері.

Вона схлипнула:

— Чи ви колись мешкали в одній квартирі з наркоманом?

Харрі не відповів.

— Він крав усе, що втрапляло під руку. Ми мовчали. Себто Біргер мовчав, він з нас двох найбільш люблячий з батьків. — Вона скривила тремтячі губи, силкуючись посміхнутися. — Він

завжди й у всьому був на боці Пера. Аж до того дня цієї осені, коли Пер почав мені погрожувати.

— Погрожувати?

— Так. Мало не вбив мене. — Пернілла Голмен, дивлячись на світлину, протирала скло, ніби воно забруднилося. — Зранку Пер подзвонив у двері, я не хотіла впускати його, адже була сама удома. Він плакав і благав, але я вже навчена його іграми, тож не відчинила дверей. Пішла на кухню, сіла. Гадки не маю, як Пер зміг увійти, але раптом він став переді мною з пістолетом у руці.

— З тим, яким він...

— Гадаю, так.

— Далі.

— Він наказав мені відчинити шафу, де лежали мої коштовності. Та дещиця, що ще лишилась, адже решту він уже давно повиносив. Потім пішов геть.

— А ви?

— Я? У мене нерви не витримали. Коли повернувся Біргер, він відвіз мене у лікарню. — Вона знову схлипнула. — Там навіть ліки мені відмовилися дати. Мовляв, уже досить.

— Які ліки?

— А ви як гадаєте? Заспокійливе. Досить! Якщо через сина щоночі не спиш, боячись, що він повернеться... — Вона не доказала, затулила рукою губи. На очах виступили сльози. Потому

прошепотіла так тихо, що Харрі заледве почув. —
Часом жити несила...

Харрі кинув оком на нотатник — він не занотував ані слова, але подякував:

— Спасибі.

— One night, is that correct, Sir?⁷ — спитала дівчина-адміністратор за стійкою у готелі «Скандія», що біля Центрального вокзалу в Осло, не відводячи очей з замовлення на моніторі комп'ютера.

— Yes, — відповів чоловік.

Вона зауважила, що на ньому бежеве пальто. З верблюжої шерсті. Чи штучної.

Довгі, пофарбовані червоним лаком нігті, ніби налякані таргани, пробігли клавіатурою. Штучна верблюжа шерсть у зимовій Норвегії. Чом би й ні. Вона бачила на фото верблюдів у Афганістані, а її друг писав та розповідав, що морози там не слабші за норвезькі.

— Will you pay by VISA or cash, Sir?⁸

— Cash.

⁷ На добу, адже так, сер? (англ.)

⁸ Платитимете карткою чи готівкою, сер? (англ.)

Вона поклала на стійку реєстраційний бланк та ручку, попросила паспорт.

— No need, — мовив він. — I will pay now.⁹

Він розмовляв англійською майже як британець, хоча щось у тому, як він вимовляв приголосні, наштотувало на думку про Східну Європу.

— Все-таки прошу паспорт, пане. Міжнародні правила.

Він погідливо кивнув, простягаючи їй тисячну купюру та паспорт. Republika Hrvatska. Мабуть, одна з новоутворених держав на Сході. Адміністраторка полічила решту, поклала у касу тисячну банкноту, нагадавши собі перевірити купюру проти світла, коли пожилець піде. Вона намагалася дотримувати певного стилю, хоча поки що працювала у готелі середнього рівня. Утім, цей чоловік не скидається на афериста, радше має вигляд... вигляд кого? Вона віддала йому пластикову картку-ключ, назвала поверх, показала, де ліфт, повідомила, коли можна поснідати й коли треба виїжджати з номера.

— Will there be anything else, Sir? ¹⁰ — процвірінькала вона, чудово усвідомлюючи, що її

⁹ Немає потреби. Я заплачу просто зараз (англ.).

англійська та манери занадто добрі для цього готелю. Незабаром вона піде у кращий готель. А якщо не вийде, стане менш послужливою.

Кахикнувши, він спитав, де є найближча phone booth.

Вона пояснила, що телефонувати можна просто з номера, але він захитав головою, мовляв, ні.

Адміністраторка замислилась. Через мобільний зв'язок таксофони майже зникли з Осло, але неподалік, на Ернбанеторг, один, безперечно, ще зберігся. Насправді, шапкою докинути, але вона, добувши маленьку карту, намалювала маршрут, усе пояснила. Просто як у «Редісоні» чи решті висококласних готелів. Звівши на нього очі, щоб переконатись, що він зрозумів, вона на мить зніяковіла, сама не знати чому.

— Прорвемося, Халворсене!

Вигукнувши звичне привітання, Харрі залетів у їхній спільний кабінет.

— Два повідомлення, — доповів Халворсен. — Тебе кличе до себе новий комісар. А ще до тебе телефонувала якась жінка. З вельми приємним голосом.

— Невже? — Харрі кинув пальто у бік вішалки. Воно впало на долівку.

— Господи, — не втримався Халворсен, — невже нарешті упорався?

— Ти про що?

— Ти знову кидаєш одяг на вішалку. Й вигукуєш «прорвемося!». Але ж не вчиняв так, відколи Ракель... — Халворсен змовк, зауваживши застережний погляд Харрі.

— Чого хотіла та жінка?

— Надати тобі інформацію. Її звати... — Халворсен попорпався у жовтих папірцях на столі. — Мартіна Екхоф.

— Не знаюся з такою.

— Зі «Сторожової Вежі».

— А-а!

— Вона казала, що попитала людей, і ніхто не чув, щоб Пер Голмен завинив кому-небудь гроші.

— Невже? Мабуть, треба зателефонувати їй та спитати, чи немає новин.

— Мені теж таке спало на думку, я спитав її телефон, але вона відповіла, що їй більше немає чого додати.

— Гаразд. Добре. Пречудово.

— Хіба? Чому тоді так захвилювався?

Харрі, нахилившись, підняв пальто, але на вішалку не повісив, а знов нап'яв на себе.

— А як же комісар...

— Доведеться йому зачекати.

Брама у контейнерному складі була розчинена, але табличка недвозначно сповіщала, що в'їзд заборонено й що стоянка розташована за межею території складу. Харрі почував укушену литку, глянув на довгу прогалину між контейнерами й заїхав у ворота. Контора охоронця розташовувалась у будівлі, зведеній, як казарми, котру за останні три десятиріччя регулярно добудовували. Й то було недалеко від правди. Залишивши автівку біля входу, Харрі легко подолав останні кілька метрів.

Поки він пояснював причину своєї появи та розповідав про вчорашню пригоду, охоронець сидів мовчки, відхилившись на спинку крісла, заклавши руки за голову, й жував сірника.

Сірник — єдине, що рухалось на обличчі охоронця. Але, як видалось Харрі, коли він почув про двобій з собакою, на його губах промайнула посмішка.

— Чорний метцнер, — мовив охоронець. — Родич родезійського риджбека. Тільки я маю такого у всій Норвегії. Чудовий охоронець пес. Ще й негавкітливий.

— Це я зауважив.

Сірник весело підскочив.

— Метцнер — мисливський пес, він підкрадається до здобичі. Щоб не сполохати.

— Себто ви кажете, що він хотів мене... з'їсти?

— Ну так уже й з'їсти. — Охоронець не вдавався до подробиць й невиразно дивився на Харрі, охопивши потилицю сплетеними долонями. Харрі спало на думку, чи то у чоловіка завеликі руки, чи то голова замала.

— Отже, у той час, як за нашими припущеннями, було убито Пера Голмена, ви нічого не бачили й не чули?

— Убито?

— Коли він застрелився. Нічого не бачили й не чули?

— Взимку охорона сидить у будівлі. А метцнер, як я вже згадував, пес негавкітливий.

— Чи слушно це? Я про те, що пес не здійсмає тривогу?

Охоронець знизав плечима:

— Він робить свою справу, а ми сидимо у теплі.

— Але пес не знайшов Пера Голмена, коли той проліз на склад.

— Ділянка складу чималенька.

— А згодом?

— Ви про труп? Але ж тіло задубіло на камінь. Та й мерцями метцнер не цікавиться, він бере живу здобич.

Харрі здригнувся.

— У поліцейському звіті зазначено, що, за вашими словами, Пера Голмена ви раніше ніколи тут не бачили.

— Саме так.

— Я заходив до його матері й взяв у неї сімейну світлину. — Харрі поклав знімок на стіл перед охоронцем. — Погляньте й напевне скажіть мені, що ви ніколи раніше не бачили цього чоловіка.

Охоронець опустил очі. Перекинув сірника у куточок рота, хотів щось сказати, але раптом завмер. Вийняв руки з-за потилиці, схопив знімок. Довго вдивлявся.

— Еге ж. Помилився я. Бачив я його тут улітку. Важко вгадати... у тому, хто лежав у контейнері.

— Цілком вас розумію.

За кілька хвилин, вже збираючись йти, Харрі спочатку ледь відчинив двері й визирнув надвір. Охоронець засміявся:

— Удень собаку замкнено. До того ж, метцнер має вузькі зуби, рана швидко загоїться. Спочатку я мав на думці придбати кентуккського тер'єра. Він має ікла, мов пилка. Поталанило вам, інспекторе.

— Гарзд, — мовив Харрі. — Будьте готові, невдовзі до вас навідається наша співробітниця й вашому бровкові доведеться укусити дещо інше.

— То що? — спитав Халворсен, тихенько об'їжджаючи снігозбиральну машину.

— Собаці дадуть вкусити щось м'яке, на кшталт глини, — сказав Харрі. — Потім Беата зі своїми криміналістами залле відбиток гіпсом, той застигне, й вийдуть ніби собачі щелепи.

— Он воно як... І цього стане, щоб довести, що Пера Голмена убили?

— Ні.

— Ти наче казав...

— Я казав, що саме це мені й потрібно, щоб довести убивство. The missing link ¹¹ у низці доказів.

— А решта ланок які?

— Звичайні. Мотив, знаряддя убивства і привід. Тут звертай праворуч.

— Не второпаю. Ти казав, що підозра ґрунтується на тому, що Пер Голмен використав лещата, щоб пройти на склад?

— Я казав, що я цим здивований. А якщо точніше: пропаций героїновий наркоман шукає собі притулку в контейнерах, але водночас з тим міркує так тверезо, що загодя приносить лещата, щоб зламати браму. От я й почав копати глибше. Паркуйся отут.

¹¹ Ланка, якої бракує (англ.).

— Не розумію, як ти можеш стверджувати, що знаєш винного?

— Міркуй самотужки, Халворсене, адже ти знаєш усі факти.

— Не терплю оцих твоїх вивертів.

— Я лише прагну, щоб ти став гарним поліцейським.

Халворсен кинув косим оком на старшого колегу — чи не кпинить? Обоє вийшли з авто.

— Замикатимеш чи ні? — спитав Харрі.

— Замок уночі замерз. Вранці я зламав ключа.

Й давно ти знаєш винного?

— Певний час.

Вони перетнули вулицю.

— Знайти, хто — це найпростіше. Підозрюваний очевидний. Чоловік. Кращий друг. Чоловік з гарною репутацією. Але аж ніяк не дворецький. Клопіт не у цьому, а в іншому — як довести те, що відчуваєш чуттям давним-давно. — Харрі натиснув на домофоні кнопку з написом «Голмен». — Саме це ми зараз і робитимемо. Дістанемо шматочок мозаїки, який оберне на око незв'язну інформацію у міцний ланцюг доказів.

З динаміка почулося: «Слухаю».

— Це Харрі Холє з поліції. Чи ми можемо зайти?

Замок задзижчав.

— І діяти треба швидко, — застеріг Харрі. — Більшість убивств розкривають або у перші двадцять чотири години, або не розкривають узагалі.

— Дякую, я це вже чув, — відповів Халворсен.

Біргер Голмен чекав на них на сходовому майданчику.

— Заходьте, — мовив він і пішов уперед у вітальню.

Біля дверей у лоджію стояла ще не прикрашена по-різдвяному ялинка.

— Дружина відпочиває, — мовив Біргер Голмен, випереджаючи Харрі, поки той не спитав.

— Ми неголосно, — мовив Харрі.

Біргер Голмен зажурено посміхнувся:

— Вона не прокинеться.

Халворсен кинув на Харрі стрімкий погляд. Той гмикнув.

— Мабуть, випила заспокійливе?

Біргер Голмен кивнув:

— Завтра похорон.

— Звісно, це важке випробування. Але дякую за фото.

Харрі поклав на стіл світлину: Пер Голмен сидючи й батьки обабіч. Захищають. Чи, якщо глянути з іншого боку, утримують під вартою. У кімнаті запала тиша. Біргер Голмен почував

передпліччя під сорочкою. Халворсен нахилився у кріслі уперед, потім відхилився назад.

— Чи ви добре обізнані у тому, що таке наркозалежність, Голмене? — спитав Харрі, не підводячи на чоловіка очей.

Біргер Голмен зморщив чоло.

— Моя дружина лише випила снодійне, але з цього не випливає, що я...

— Я маю на увазі не вашу дружину. Можливо, її ви зможете порятувати. Я про вашого сина.

— Ну, дещо знаю, певна річ. Він сидів на героїні, й у цьому було його горе. — Він хотів щось додати, але передумав. Не зводив очей зі світлини на столі. — Наше спільне горе.

— Безсумнівно. Але якби ви добре зналися на тому, що таке наркозалежність, ви б розуміли, що вона пригнічує решту.

Голос Біргера Голмена раптом обурено затремтів:

— Чи ви гадаєте, інспекторе, що я не свідомий цього? Гадаєте... що моїй дружині... він. — Його душили сльози. — Рідній матері...

— Я знаю, — відповів Харрі, — але наркотик важливіший за матір, важливіший за батька. За саме життя. — Харрі зітхнув. — І за смерть.

— Я геть виснажений, інспекторе. Скажіть, чого вам треба?

— За аналізом крові, ваш син помер не від дози. Тобто йому було дуже зле. А коли героїновий наркоман відчувається зле, він так конче потребує «рятівної» дози, що спроможний погрожувати навіть рідній матері, аби лише добути наркотик. Саме наркотик, а не кулю у скроню, укол у передпліччя, у шию, у пах чи в будь-яке інше місце, де є чиста вена. Вашого сина знайшли зі шприцом та пакетиком героїну, Голмене. Він не міг застрелитися. Через те, що найважливішим для нього був наркотик. Над усе... навіть над...

— ...смерть. — Біргер Голмен сидів, обхопивши голову руками, але голос у нього лунав виразно. — Отже, ви вважаєте, що мого сина вбили. Чому?

— Сподіваюся, ви нам поясните.

Біргер Голмен не відповів.

— Бо він погрожував їй? — спитав Харрі. — Бо треба убезпечити дружині спокій?

Голмен підняв голову.

— Ви про що?

— Упевнений, що ви тинялися неподалік Плати, чекаючи. А коли він явився й придбав дозу, пішли за ним слідом. На склад контейнерів. Адже він ночував саме там, коли не мав іншого прихистку.

— Я про це нічого не знаю. Це нечувано, я...

— Та знали ви, знали. Я показав охоронцеві світлину, й він упізнав чоловіка, про якого я спитав.

— Пера?

— Ні, вас. Ви приходили туди улітку. Питали, чи можна пошукати сина у порожніх контейнерах.

Голмен не зводив з Харрі очей, а той вів далі:

— Ви незле все спланували. Обценьки, щоб дістатися на склад, порожній контейнер — цілком придатне для наркомана місце, щоб звести рахунки з життям, та ще й ніхто не зауважить та не почує, як ви стрілятимете. Із пістолета, який, як підтвердить мати Пера, був при її синові.

Халворсен не зводив погляду з Біргера Голмена, тримався напоготові, але той навіть не намагався що-небудь робити. Він лише голосно дихав носом, дивився у порожнечу, почісуючи передпліччя.

— Ви нічого не доведете, — відповів Голмен, наче аж із жалем.

Харрі розвів руками. У тиші, що раптом спала, залунало дзеленчання дзвіночків з вулиці.

— А що, свербить? Несила терпіти?

— Та пусте.

— Можна глянути просто тут, а можна у відділку. Обирайте, Голмене.

Дзвіночки лунали щомить голосніше. Сани? У центрі міста? Халворсен мав невідступне передчуття, що ось-ось пролунає вибух.

— Гаразд, — згодився Голмен, розстібаючи сорочку й закочуючи рукав.

На білому волохатому передпліччі виднілися дві малесенькі зашкарублі вавки. А шкіра навколо набула яскраво-червоного забарвлення.

— Поверніть руку, — попросив Харрі.

Така сама вавка, але однісінька, була з внутрішнього боку передпліччя.

— Страшенно сверблять собачі укуси, еге ж? — мовив Харрі. — А надто за десять-чотирнадцять днів, коли починають затягуватися. Таке мені лікар у травмопункті сказав, застерігши, щоб не розчісував вавок. Не варто б і вам розчісувати, Голмене.

Голмен порожнім поглядом дивився на власну руку.

— Справді?

— Три дірочки від зубів. Прислужившись зліпком щелепи, ми, Голмене, доведемо, який саме собака вкусив вас на контейнерному складі. Сподіваюся, ви легко відбилися.

Голмен захитав головою:

— Я не хотів... Я лише прагнув визволити її...

Дзвіночки на вулиці враз затихли.

— Чи ви визнаєте себе винним? — мовив Харрі, роблячи знак Халворсену, котрий враз поліз у внутрішню кишеню, але ані ручки, ані аркуша

паперу там не знайшов. Харрі завів очі під лоба й поклав на стіл свого нотатника.

— Він казав, що вкрай змучився. Що йому несила більше терпіти. Я знайшов йому місце у Притулку. Ліжка та триразове харчування за тисячу двісті крон на місяць. Й за місяць-два його обіцяли взяти у програму лікування метадоном. Потому він знов зник, а коли я зателефонував у Притулок, мені сказали, що він утік, не заплативши за помешкання, а згодом... згодом він заявився до нас. З пістолетом.

— Й тоді ви наважились?

— Він уже був пропащим. Я втратив сина. Я не міг дозволити, щоб він забрав її з собою.

— Як ви знайшли його?

— Не на Платі. Я знайшов його біля «Ейки», сказав, що хочу придбати у нього пістолет. Зброя була при ньому, він показав пістолет і хотів зразу отримати гроші. Але я відповів, що при собі грошей не маю, мовляв, зустріньмося біля задньої брами контейнерного складу наступного вечора. Знаєте, а мені втішливо, що ви... що я...

— Скільки? — спитав Харрі.

— Перепрошую?

— Скільки ви мали намір заплатити?

— П'ятнадцять тисяч крон.

— І...

— Він прийшов. Виявилось, що набоїв у нього немає і, як він сам зізнався, взагалі не було.

— Але ви, певна річ, завбачили це, та ще й калібр стандартний, тож добути набої було неважко, адже так?

— Авжеж.

— Спочатку ви заплатили йому?

— Що?

— Нічого, пусте.

— Зрозумійте мене, це завдавало страждань не лише нам з Перніллою. Для Пера теж кожен день був пекельним. Мій син уже помер й лише чекав, аби хтось зупинив йому серце, котре ніяк не спиняло биття. Чекав...

— Спасителя.

— Так. Саме так. Спасителя.

— Але ж це не ваша справа, Голмене.

— Так. Це справа Господня. — Голмен, опустивши голову, щось пробурмотів.

— Як ви сказали?

Голмен підвів голову, але погляд його блукав у просторі, ні на чому не спиняючись.

— Але якщо Господь не робить своєї справи, її мусить зробити хтось замість нього.

На вулиці брунатні сутінки повили жовті ліхтарі. Коли випадав сніг, в Осло навіть уночі було